

Kaisa Marttila

**”TÄYTYI OLLA SEKÄ ÄITI ETTÄ OPETTAJA
SEKÄ ERITYISOPETTAJA JA VÄLILLÄ MYÖS
ISÄ JA KAIKEN PÄÄLLE VIELÄ TAAPERON
VIIHDYTTÄJÄ JA MIEHENI VAIMO”**

Äitien kokemuksia äitiydestä koronaviruksen aiheuttaman
poikkeustilan aikana

TIIVISTELMÄ

Kaisa Marttila: ”Täytyi olla sekä äiti että opettaja sekä erityisopettaja ja välillä myös isä ja kaiken päälle vielä taaperon viihdyttäjä ja mieheni vaimo”

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Tammikuu 2021

Tässä tutkielmassa selvitetään äitien kokemuksia äitiydestä COVID-19 -pandemian aiheuttaman poikkeustilan aikana. Koronavirus on ilmiönä hyvin ajankohtainen, ja sen vaikutukset ovat suuria maailmanlaajuisesti. Keväällä 2020 Suomen hallitus ilmoitti siirtymisestä poikkeustilaan, mikä vaati perheiltä kriisivalmiutta. Tutkielmassa taustavaikuttajana on keskustelu perheiden hyvinvoinnista poikkeustilan aikana. Äidillä vanhempana on perheessä erilainen rooli suhteessa isään. Tutkielmassa tarkastellaan äitiyden kokemuksia suhteessa äitiyden kulttuurisiin odotuksiin. Tutkielman teoriatausta muodostuu äitiyden käsitteestä, jota tarkastellaan äitiyden kokemuksena peilaten sitä äitiyden kulttuuriseen konstruktion, ja siihen liittyviin odotuksiin, uskomuksiin, ulottuvuuksiin ja ideaaleihin. Tähän huomioidaan vielä poikkeusaika kontekstina.

Tutkielman aineisto kerättiin kyselyllä internetissä. Kysely välitettiin syksyllä 2020 kolmeen eri Facebook-ryhmään, joissa jäsenenä oli joko osittain tai pelkästään äitejä. Kyselyyn vastasi 26 äitiä ja taustatekijöinä selvitettiin ikä, asumismuoto, asuinympäristö, työtilanne ja keitä perheeseen kuuluu. Tutkielman analyysi tehtiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä sekä tyypittelyä.

Tutkielman tuloksena muodostui äitien kokemusten perusteella kolme eri äitiyden tyyppiä, joiden kautta kokemusta poikkeustilasta hahmotetaan. Tyypeiksi muodostuivat uupunut äiti, hyvinvoiva äiti sekä neutraalin kokemuksen äiti. Uupuneen äidin tyyppiin kuului eniten äitejä ja se muodostui keskeisimmäksi tulokseksi. Äitien kertomukset liittyivät arjen kulkuun ja hallintaan sekä poikkeusajan äitiyteen. Äidit painottivat eniten jaksamistaan, perheen kanssa läsnäoloa, oman ajan puutetta, äidin roolin muutosta, kotitöiden lisääntymistä ja etäkoulun sujuvuutta. Kokemuksista löytyy yhteyksiä kulttuurisiin vaateisiin ja odotuksiin, mitkä vaikuttavat äitiyden kokemukseen niin positiivisesti kuin negatiivisesti. Osalle äitiys poikkeusaikana tuntui liian intensiiviseltä tai vaativalta ja osa taas suoriutui hyvin, ja koki tilanteen suhteellisen normaaliksi. Kyselyyn vastanneiden äitien kokemukset polarisoituivat ja tavat kertoa äitiyden kokemuksesta vaihtelivat.

Avainsanat: Äitiys, poikkeustila, kokemus, koronavirus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Äitiyden määrittelyä	2
2.1. Äitiys yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta.....	3
2.2. Äitiyden kokemukseen keskittyminen	6
2.3. Koronaviruksen vaikutus äitiyteen.....	8
3. Tutkimuksen tavoite, aineisto ja tutkimusmenetelmä	9
3.1. Tutkielman aineisto.....	9
3.2. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja tyypittely tutkimusmenetelminä.....	10
4. Kokemus arjen kokonaisuudesta äitinä poikkeustilanteessa	12
4.1. Hyvinvoiva äiti.....	14
4.1.1. Poikkeusajan äitiys.....	15
4.1.2. Äidin arjen kulku ja hallinta poikkeustilanteessa.....	15
4.2. Uupunut äiti	17
4.2.1. Poikkeusajan äitiys.....	17
4.2.2. Äidin arjen kulku ja hallinta poikkeustilanteessa.....	21
4.3. Neutraalin kokemuksen äiti	23
5. Pohdinta ja johtopäätökset.....	24
Lähteet	30
Liitteet.....	33

1. Johdanto

Keväällä 2020 Suomen hallitus yhdessä tasavallan presidentin kanssa ilmoitti Suomen siirtymisestä poikkeustilaan. Hallitus linjasi lisätoimenpiteitä ratkaisuksi COVID-19 -tilanteeseen eli koronaviruksen hoitamiseen, joiden perusteella siirryttiin esimerkiksi kouluista pitkälti etäopetuksen pariin, työpaikoilta etätyöhön ja valtion ja kuntien tiloja suljettiin sekä kokoontumisrajoituksia asetettiin. Varhaiskasvatuksesta kehoitettiin jäämään mahdollisuuksien mukaan kotiin, vaikka sen toiminta turvattiinkin, mikäli lapsen kotiin jääminen ei ollut mahdollista. Lisäksi yli 70-vuotiaiden kontakteja muihin ihmisiin rajoitettiin. (Valtioneuvosto 2020a.) Tästä johtuen vanhemmat olivat poikkeustilan aikana pitkälti vastuussa lastenhoidosta kotona. Koulujen sulkeuduttua vastuuta oli vahvemmin lasten oppimisen tuesta. Tähän vanhempien piti vielä pystyä yhdistämään omat työnsä ja mahdollisesti selvitä lomautuksien aiheuttamista taloudellisista paineista. Sosiaalista eristäytymistä suositeltiin kokoontumisrajoituksin eikä esimerkiksi isovanhemmilta tukea välttämättä enää lastenhoitoon saatu. Alusta! -verkkolehdestä Ritva Nätkinin ja Hannele Forsbergin (2020) kirjoitus antaa katsauksen siihen, miten koronakriisin takia ihmiset olivat pitkälti perheen varassa poikkeustilanteessa hieman alle kolmen kuukauden ajan ja lisäksi valtio oletti perheiltä isoakin kriisivalmiutta. Tätä kautta voidaan kriisitilanteen aiheuttamana puhua paluusta perheeseen kevään poikkeuksellisessa tilanteessa. Perheen voidaan nähdä toimivan ikään kuin puskurina pehmentämässä haittoja yhteiskunnallisissa kriiseissä. (Em.)

Perheiden arki siis muuttui koronakeväänä ja huoli vanhempien kasvavista paineista ja jaksamisesta on ollut esillä mediassa. Ilmiön tuoreudesta huolimatta esimerkiksi alustavissa tutkimuksissa on näyttöä koronakriisin sekä negatiivisista että positiivisista vaikutuksista perheissä. Kaisa Aunola sekä Matilda Sorkkila (2020) kertovat tutkimuksestaan, jossa selvitetään, miten poikkeusaika on näkynyt perheissä. Tutkimukseen vastanneista 1105 vanhemmasta, jopa 88% ovat äitejä. Alustavat havainnot osoittavat vanhempien vastausten jakaantuvan niin, että 54 prosentilla kokemus poikkeusajasta oli synkkä ja toivoton, kun taas 44 prosentilla kokemus tilanteesta oli toiveikas ja valoisa (em).

Vanhemmista äidit voidaan nähdä erityisinä, sillä äitiyteen liittyy erilaisia yhteiskunnallisia velvoitteita – siitä ollaan kiinnostuneita ja sitä tarkkaillaan ja säännellään esimerkiksi eri alojen asiantuntijoiden sekä valtiovallan toimesta. Lähtökohtaisesti äitiys nähdään kuitenkin yksityisenä ja kotiin kuuluvana elämänalueena, mutta kiinnostus ja huoli sitä kohtaan herää varsinkin niissä tilanteissa, joissa naiset vaikuttavat epäonnistuvan äitiyden tehtävissä tai eivät toimi äitiyden ideologisten oletusten mukaisesti. (Berg 2008, 15.) Tämän lisäksi arjen toiminnossa, kuten vuoden

2017 tasa-arvobarometristä ilmenee, naisilla on sekä kotitaloustoissa että lastenhoidossa useammin päävastuu, ja miehet taas ovat vastuussa enemmän erilaisista kodissa tehtävistä huoltotöistä. (Attila, Pietiläinen, Keski-Petäjä, Hokka & Nieminen 2018, 99, 101, 103.) Äitiyden erityisyyden takia olen kiinnostunut äitien kokemuksista, joten tutkimuskysymykseni on; *Millainen kokemus äideillä on äitiydestä koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan aikana?*

Adrienne Rich (1995, 13) jaottelee 1970-luvulla feministisessä kriittisessä teoksessaan äitiyden institutionaaliseen äitiyteen sekä koettuun äitiyteen, jotka linkittyvät toisiinsa. Richin äitiyden kahtiajako on vahvasti patriarkaattia kritisoiva ja edustanut omaa aikakauttaan (em.). Jaotteluna tämä oli kuitenkin hyvä virittäjä tutkimuksen tekoon: nyt oli mahdollista tarkastella naisten omia kokemuksia sekä itsessään instituutiona että äitiysinstituutiosta sen ”sisällä”. Äidin kokemukset voitiin kontrastoida erilaisten idealisoitujen normien sekä odotusten kautta. (Alanen 1996, 19.) Tutkielmassani hahmotan tällaista samankaltaista yhteyttä keskittymällä pääpainoisesti kokemukseen samalla huomioiden äitiyden instituutiona ja kulttuurisena konstruktiona. Äitiyteen voidaan liittää erilaisia kulttuurisia odotuksia, ideaaleja ja uskomuksia (ks. esim. Katvala 2001; Berg 2008; Hays 1996.) Nainen rakentaa subjektiuttaan suhteessa erilaisiin äitiyden malleihin ja esityksiin, joiden muodostuminen ja muuttuminen taas riippuu pitkälti äitien tarinoimisesta ja muistamisesta. Äitien kokemukset sijoittuvat eri aikoihin, mikä antaa mahdollisuuden tarkastella tietyn ajan äitien elämää. (Jokinen 1996, 51.)

Tutkielmani etenee teoriataustaan ja aloitan äitiyden määrittelyn ensin yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta, jonka jälkeen keskityn äitiyden kokemuksiin. Tämän jälkeen tarkastelen jo tehtyjä alustavia tutkimuksia ja selvityksiä liittyen perheiden ja vanhempien hyvinvointiin koronapandemian aikana. Esittelen tutkimukseni tavoitetta, aineistoa ja tutkimusmenetelmää. Sen jälkeen paneudun aineistoni tuloksiin ja analyysiin. Lopussa vedän tutkielmani yhteen ja kerron johtopäätökseni. Tutkielmani perustuu pääpainoltaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimuskirjallisuuteen, kuten sosiaalipolitiikan, sosiologian ja sosiaalipsykologian tieteenaloihin sekä näiden lisäksi myös kasvatustieteeseen. Teoriataustassani keskityn myös naistutkimukseen, joka kantaa nykyään nimeä sukupuolentutkimus.

2. Äitiyden määrittelyä

Tässä luvussa määrittelen pääkäsitteitäni äitiyttä tutkielmalleni olennaisista näkökulmista. Äitiyden kokemus on yhteydessä siihen, miten äitiys ylipäättään käsitetään kulttuurissa. Siksi teoreettisessa

taustoituksessa määrittelen äitiyttä ensin yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta. Siinä samalla huomioin myös historiallista näkökulmaa. Tämän jälkeen keskityn äitiyden kokemukseen ja sen tutkimiseen. Lopussa nostan vielä koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilanteen vaikutuksia äitiyteen, koska tilanne oli niin erityislaatuinen.

2.1. Äitiys yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta

Ritva Nätkin (1997, 250) määrittelee väitöskirjassaan äitiyttä historiallisena sekä kulttuurisena konstruktiona, joka muodostuu monenlaisista suhteista. Äitiys on jatkuvassa muutoksessa sekä määrittelyn kohteena (em). Kirsi Nousiaisen (2004, 57) mukaan ihmisen ja tätä ympäröivän kulttuurin välinen suhde muodostaa kulttuurisen tilan. Kulttuuri tuo eri kertomusten kautta merkityksiä, jotka välittyvät meille. Ihminen hahmottaa kulttuurin kautta omia rajojaan, jotka ohjaavat toimintaa ja vaikuttavat ihmisten kokemuksiin. Keskiössä äitiyttä määrittäessä on se, että kulttuuristen rajojen jousto kokeillaan. (Em.) Kulttuurilla on siis vaikutusta äitien subjektiivisiin kokemuksiin ja se ohjaa äitien toimintaa. Seuraavaksi avaan, miten äitiys muodostuu historiallisena ja kulttuurisena konstruktiona.

Äitiys on muuttunut suomalaisessa yhteiskunnassa historian saatossa. Jaana Vuoren (2003, 41) mukaan äitiyden muutoksen tarkastelu on mielekästä aloittaa siitä, kun äitiys muuttui suomalaisessa yhteiskunnassa kahden sukupolven aikaisessa murroksessa 1840–1920-lukujen välillä. Tämä voidaan nimetä ajanjaksoksi, jossa sääty-yhteiskunta hajosi ja moderni yhteiskunta alkoi hiljalleen vahvistumaan. Tästä aiheutui myllerrystä miesten ja naisten välisiin suhteisiin vanhempina, puolisoina sekä yhteiskunnallisina toimijoina. Myllerrys kohdistui myös vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin ja lisäksi se vaikutti käsityksiin perheistä ja kodeista. Äiti ja vaimo vahvistivat asemaansa perheessä samalla, kun perheenisien sekä aviomiesten valta perheenpäinä laskivat. Tavoite oli, että perheenäiti ja vaimo keskittyisi enemmän lasten hoitamiseen ja oppien sanelemaan hygieeniseen talouden hoitoon, jotta saataisiin enemmän kansalaiskuntoisia ja terveitä lapsia. (Em.) 1920-luvun lopulla valtion perustamaa kotitalousopettajaopistoa sekä lakia kotitalousoppilaitoksille kohdistetusta valtionavusta, voidaan pitää merkittävinä tekijöinä perheenemännyyden ammatillistumiselle. Perheenemännöyys sai tunnustusta, koska se nähtiin ammattina, joka vaatisi koulutuksen ja ammattitaidon. (Kaarninen 1995, 82–83.)

Äitiys ja naiseus sulautuivat alussa pitkälti yhteen ja naisesta oli hankalaa puhua ilman yhdistämistä nykyiseen tai tulevaan äitiyteen. Nainen nähtiin vähintäänkin äidillisenä olentona, joka toimi äidille

mielleytyissä yhteiskunnallisissa tehtävissä. (Vuori 2003, 42) Sotien jälkeen perheen käsitteen kotitalouspainotuksesta alettiin siirtyä psykososiaaliseen painotukseen, joka painotti perhesuhteiden lisäksi kehityspsykologiaa. Äitiyttä mitattiin erityisesti äidin ja lapsen välisen tiiviin, läheisen ja tasapainoisen siteen kautta. Myöhemmin isän rooliin vaikuttajana lapsen kehitykseen alettiin kiinnittää huomiota, ja myös lasta alettiin tarkastelemaan enemmänkin yksilönä. Psykososiaalinen diskurssi on edelleen yhtenä vahvana vaikuttajana, kun hahmotetaan vanhemmuuden ja perheen käsitystä. (Vuori 2001, 33–34, 36; Vuori 2003, 45.) Tämä psykososiaalinen diskurssi loi perustelua sille, että äidin paikka on kotona hoitamassa alle kolme vuotiasta lasta (Anttonen 2003, 165).

Kotona alle kolme vuotiaan lapsen kanssa olo on yhteydessä nykypäivänä erityisesti kotihoidon tukeen sekä kotiäitiyteen. Suomessa lain mukaan perheeseen, johon kuuluu alle kolmevuotias lapsi, voidaan maksaa kotihoidon tukea, jos vanhempien toimesta lapselle ei valita kunnallista varhaiskasvatusta palveluna (Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 1996/1128 § 3). Katja Repo (2007, 240) summaa, että lasten kotona hoitaminen ei ole pelkästään vaihtoehto julkiselle lastenhoidolle, vaan siihen liittyvä valinta linkittyy työelämään, vanhempien tapoihin, joilla halutaan vanhemmuutta toteuttaa sekä arkeen, jossa perhe ja työ yhteensovitetaan.

Riitta Jallinoja (2006, 102, 105, 126–127, 143) tutkii kotiäitien sanomalehtikirjoituksia, joissa kotiäitiyteen vedottiin valinnan vapauden kautta ja siihen liitettiin individualistisia perusteluita. Tämä poikkesi kuitenkin aiemmasta, sillä valinnanvapaus liitettiin usein ansioäitiyteen, ja kotiäitiys taas liitettiin normatiiviseen perinteisyyteen, josta ei viitsitty poiketa, vaan siihen tavallaan ajaututtiin. Kotiäitiyden tärkeyttä perusteltiin kiintymyssuhteen kautta, joka voidaan luoda lapsen ja vanhemman välille läsnäolon kautta. Lisäksi läsnäolo omien lasten kanssa oli tekijä, joka liitettiin hyvän vanhemmuuden keskeiseksi tavoitteeksi. 1900-luvun alkupuolella kotiäitiys oli ihanne, ja vähitellen äitien työssäkäynnin yleistyessä nousi kysymys perheen ja työn yhdistämisestä vahvemmin julkiseen keskusteluun. Edelleen 2000-luvulla aihe on puhututtanut paljon ja perheen ja työn yhdistäminen on osoittautunut ongelmaksi ja tärkeäksi perhepoliittiseksi kysymykseksi. (Em.) Äitien työssä käymisen kulttuuriset normit sekä kiintymyssuhdeteoriasta muodostuvat normit pakottavat äidit tasapainottelemaan todella kapean nuoran päällä. Äitejä saatetaan myös syyllistää valintoihinsa liittyen. (Berg 2008, 103.)

Äitiyden kulttuurista kuvaa luodessa on hahmotettu jakoa työssäkäyviin sekä kotona oleviin äiteihin. Satu Katvala (2001, 9, 30–31, 90, 95, 101–103) tutkii äitiyden uskomuksia, joilla hän viittaa kulttuurisiin äitiyden käsityksiin. Tarkoituksena oli luoda kuvaa siitä, millaista suomalainen äitiys on,

ja miten äitiyden kokemus kietoutuu uskomusten kautta rakentuvaan äitiyden kuvaan. Katvala keskittyy tutkimuksessaan kolmeen sukupolveen haastattelujen kautta, ja huomasi, miten uskomukset liittyen äitiyteen säilyivät eri sukupolvien välillä todella vastaavanlaisina. Ainoastaan nuorella sukupolvella oli enemmän vaihtelevuutta uskomuksissa, mutta perinteiset uskomukset säilyivät erilaisuuksia painottavien käsitysten vierellä. Erilaiset uskomukset rakentavat uskomusjärjestelmiä, jotka ohjailevat ihmisen toimintaa. Suomalaisissa uskomuksissa äidit kiinnitetään vahvasti kotiin, ja tällainen äiti on preferoitu suhteessa kodista lähtevään äitiin, joka käy töissä. Kotona oleva äiti on läsnä ja tämä on yhtenä vahvana osana suomalaisen äitiyden uskomusjärjestelmää. Äitiyteen Katvala liittää voimakkuuden, täydellisyyden sekä pystyvyyden. Äitejä kaavailaan kodin hengettäriksi, lasten ikuisiksi hoivaajiksi sekä rakastaviksi ja kurittaviksi kasvattajiksi. Katvala kuitenkin lisää, että näin ei kuitenkaan aina ole vaan äidit saattavat olla yhtä hyvin esimerkiksi epätäydellisiä ja heikkoja. Uskomukset elävät ajassa, mutta ne muuttuvat kuitenkin hitaasti. Uskomus ei automaattisesti tarkoita sitä, että se juontaisi juurensa todellisesta arkielämästä. Uskomukset ovat myös vain yksi osa nykypäivän keskustelua siitä, mitä äitiys on. Mikäli uskomuksia normittaa, voivat ne aiheuttaa äideissä syyllisyyden tuntemuksia. Esimerkiksi syyllisyyttä voidaan kokea, kun äiti käy töissä eli on poissa kotoa. Tämän kaiken voidaan nähdä olevan osana äitiyden kulttuurista tarinaamme. (Em.)

Kristiina Berg (2008, 149–150, 170) tutkii äitiyden ulottuvuuksia, jotka rakentuivat sekä media- että ammattilaispuheessa. Berg hahmottaa äitien kulttuurista liikkumisen tilaa tasapainoilutikkaiden kautta, joissa köysitikkaiden köydet esittävät media- ja ammattilaispuheen kautta luotuja ulottuvuuksien ääripäitä. Nämä odotusten ulottuvuudet jakaantuvat ääripäihin, joiden välillä äidit joutuvat tasapainottelemaan ja ulottuvuuden ääripäähän sijoittuminen luo epäonnistumisen uhkaa. Tällaiset vahvat normit ovat kuitenkin hankalasti toteutettavissa. Berg loi neljä ulottuvuuden tyyppiä. Äidit tasapainottelevat 1. lapselle omistautumisen – itsensä toteuttamisen, 2. emotionaalisen siteen – rationaalisen tehtävän, 3. odotuksia toteuttavan – omaehtoisuuden sekä 4. itsenäisyyden – äitiyden jakamisen välillä. Äitiyden Berg esittää erilaisten ristiriitaisten dikotomioiden välillä rakentuvaksi, kuten hyvän ja pahan välille. Äitiys on ambivalentti konstruktio, jota voi ymmärtää ainoastaan tunnistamalla ja käsittämällä näitä ristiriitoja. Näiden edellä mainittujen ulottuvuuksien kautta äiti voi toteuttaa omaa äitiyttään ”oikealla” tavalla kulttuurisesta näkökulmasta katsottuna. Odotusten ulottuvuuksiin on sisällytetty äideille erilaisia perusteluita, vaateita ja ristiriitaisuuksia. Äitiyttä tulee jäsentää, muovata, tarkastella ja suorittaa peilaten odotusten ulottuvuuksiin, jotka rakentuvat odotushorisontiksi. (Em.)

Käsitys oikeasta ja väärästä näkyy äitiyteen liittyvissä kulttuurisissa kertomuksissa, joiden kautta rakentuu jako hyviin ja pahoihin äiteihin. Äitiyteen liittyvä arki sisältää käytäntöjä sekä erilaisia vuorovaikutustilanteita, joista voidaan selkeimmin nähdä moraalisia kategorioita hyvälle ja huonolle äidille. (Nousiainen 2004, 62–63.) Äitiyteen liittyikin erilaisia ihanteita ja kuten edellä todettiin, pyritään muodostamaan jaottelua siitä, millainen on hyvä ja millainen huono äiti. Hyvään ja huonoon äitiyteen liittyy myös pohjoisamerikkalaisen sosiologin Sharon Haysin (1996, 8, 131,) intensiivisen äitiyden ideologia, jonka mukaan intensiivinen äitiys näyttäytyy esimerkiksi työläänä, lapsiin keskittyvänä, emotionaalisesti velvoittavana, taloudellisesti kalliina sekä sellaisena, jota asiantuntijat ohjailevat. Mikäli haluaa olla hyvä äiti, on Haysin mukaan oltava juuri intensiivisen äidin ideologian mukainen äiti. (Em.)

Armi Mustosmäki ja Tiina Sihto (2019) tarkastelevat artikkelissaan sitä, miten äidit ovat katuneet äitiyttään, ja miten katumukseen liittyy tavoiteltu intensiivisen äitiyden ihanne, joka koetaan kuitenkin ajoittain saavuttamattomana. Intensiivinen äitiys on 2010-luvulla voimistunut kulttuurisena ihanteena ja siitä on tullut erityisen näkyvää. (Em.) Glenda Wall (2010, 261–262) kertoo, miten intensiivisellä äitiydellä voi olla negatiivisia vaikutuksia äitien hyvinvointiin, koska ideaalin mukaan äidin nähdään olevan vastuussa lapsien menestymisestä sekä pärjäämisestä. Tästä huolimatta intensiivistä äitiyttä kyseenalaistettiin vain vähän äitien toimesta. Intensiivinen äitiys rakentaa vahvan ideaalin. (Em.) Intensiivinen äitiys voimistuneena ihanteena on kiintoisa poikkeustilannetta ajatellen. Äitien uusi tilanne arjessa voi oletettavasti voimistaa intensiivisen äitiyden ihannetta, koska äidit ovat pitkälti kotona perheen ja lasten kesken suosituksia ja rajoitteita ajatellen.

2.2. Äitiyden kokemukseen keskittyminen

Aiheessani keskiössä on äidin kokemus poikkeustilasta koronaviruksen aikana. Kanadalainen sosiologi Dorothy Smith (1987, 151) on väittänyt, että naisen arkielämän kokemusten tutkiminen huomioon ottaen yksilön subjektiivisen kokemuksen, tulisi olla yksi keskeisimmistä tutkimuksen kohteista. Arjen kokemusten tutkiminen on tärkeää, ja kokemuksiin vaikuttavat erilaiset rakenteelliset tekijät (em). Ritva Nätkin (1997, 268–269) puolestaan kertoo tutkiessaan naisten omaelämäkertoja, miten kokemukset viestivät siitä, että yksilöllä on reaktiivinen rooli tavallaan jo valmiissa instituutioissa. Äitien kertoessa kokemuksistaan esimerkiksi arkielämästä ja äitiydestä, muokkaavat äidit aktiivisesti äitiyttä omien merkitystenantojen sekä toiminnan kautta, sen sijaan, että äitiys koettaisiin vain instituutioissa (em).

Jaana Vuoren (2010) mukaan 1980-luvun alusta lähtien feministiseen keskusteluun nousivat kysymykset äidin arvosta sekä äitiyden yhteiskunnallisesta merkityksestä. Tätä lähestyttiin sekä kriittisesti että positiivisesti pohtien vallitsevia ehtoja, jotka kohdistuivat äitiyden toteuttamiseen. Feministiset keskustelut ovat lopulta muuttaneet naisten näkemystä itsestään sekä toisista naisista äiteinä. Uudenlaisen ymmärryksen mukaan äidit ovat muutakin kuin äitejä. Äiti on myös kumppani, kansalainen, ajattelija sekä työntekijä. Silloisessa naistutkimuksessa äitiydelle on muodostettu keskeiset teoreettiset näkökulmat, kuten keskustelut liittyen reproduktioon ja äitiyden ruumiillisuuteen, äiteihin tietäjinä ja kokijoina, äitiyspolitiikkaan ja yhteiskunnalliseen työnjakoon sekä sukupuolen ja seksuaalisuuden rakentuminen psykoanalyttisesta näkökulmasta. (Em. 110–113, 118.) Oma tutkielmani tulee keskittymään äitien kokemuksiin.

Adrienne Rich (1995, 13, 280) teki jaottelua äitiydestä institutionaaliseen äitiyteen sekä äitiyden kokemukseen feministisessä teoksessaan *Of Woman Born – Motherhood as Experience and Institution*. Äitiyden instituutio nähtiin naista kontrolloivana sekä alistavana miesten toimesta, kun taas äitien oma kokemus äitiydestä voi olla voimaannuttava ja vahvistava. Kuitenkin äitien voimaantumisen ja vahvistumisen kokemus vaatisi alistavan instituution tuhoamista. Näin naisten toimintaa ja pystyvyyttä ei enää rajoitettaisi. Rich kritisoi vahvasti patriarkaattia ja sen muodostamaa äitiyden instituutiota, mutta ei äitiyttä itsessään. (Em.) Bergin (2008, 20) mukaan, äitiys äidin omana kokemuksena ei ole sama asia kuin äitiyden instituutio, mutta niiltä voidaan löytää yhteys toisiinsa nähden. Äitien henkilökohtaiset kokemukset eivät aina vastaa äitiysinstituution vaateita, joten ne saattavat olla ristiriidassa keskenään. Äitiys rajautuu kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti. Tästä syystä oma äitiys saatetaan kokea problemaattisena ja ristiriitaisena, riippumatta siitä, onko omassa äitinä olossa ongelmakohtia vai ei. (Em.) Äitien kokemusten tarkastelussa on alettu painottamaan äitiyden ambivalensseja sekä ristiriitaisuuksia ja niiden kautta tarkastelua sen sijaan, että äitiyttä tarkasteltaisiin positiivisen voiman ja rajoittavien tekijöiden kautta. Äidit itse ja heidän kokemuksensa ja mietteensä ovat saaneet osakseen paljon kiinnostusta ja näin olleet myös virittämässä Suomessa ja maailmalla empiirisiä tutkimuksia. (Vuori 2010, 113.)

Äitiyttä ja äitiyden tunteita, erityisesti väsymystä Eeva Jokinen (1996) tutkii väitöskirjassaan *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Tässä äitiystutkimuksen kenttään kuuluvassa tutkimuksessa analysoitiin naisten kirjoitetussa muodossa tuottamaa puhetta eli äitisubjektin kirjoittamista ja tätä kautta myös kirjoittumista. Tarkastelussa oli novelli, päivämerkinnät, kotityötarinat sekä Kaksplus-lehden kirjoituksia. Keskeinen toistuva teema on tutkimuksessa väsymys, mutta tämän lisäksi käsitellään esimerkiksi äitien heikkoutta, äitimisen halua ja äidin

yksinäisyyttä eli aikuisen seuran ja tuen puutetta. Jokisen teos ikään kuin vahvisti sitä ajatusta, että äidin väsymys ja heikkous ovat tuntemuksina hyväksyttäviä. (Em.)

2.3. Koronaviruksen vaikutus äitiyteen

Koronaviruksen aiheuttama poikkeustila oli ajanjaksona hyvin erityinen ja vaikutti moneen perheeseen. Milkie, Bierman & Schieman (2008, 87) kertovat, miten vanhemman roolin sisältämät velvollisuudet ja vastuut ovat luonteeltaan muuttuvia, ja ne voivat eri aikoina korostua, heikentyä tai muuttua merkitykseltään. Poikkeustilan voi nähdä tällaisena ajanjaksona, joka mahdollisesti muutti vanhemman roolia.

Ilmiö on niin tuore, että juuri koronavirukseen liittyen tehtyä tutkimusta on vielä vähän. Kuitenkin joitain alustavia tutkimuksia ja selvityksiä on tehty liittyen siihen, miten koronavirus on vaikuttanut perheiden, lasten ja vanhempien hyvinvointiin. Jyväskylän yliopiston psykologianlaitoksella Kaisa Aunola ja Matilda Sorkkila (2020) vastasivat vanhemmille kohdistetusta kyselytutkimuksesta, jolla kartoitettiin sitä, miten koronaviruksen aiheuttama poikkeustilanne näyttäytyy perheissä. Alustava tutkimus osoitti, miten poikkeustilanne jakaa perheitä hyvin ja huonosti voiviin, ja vanhempien kokemukset poikkeusajasta ovat erilaisia (em).

Ensi- ja turvakotiliiton Riitta Särkelä ja Antti Siltaniemi (2020) teettivät verkkokyselyn lapsiperheiden vanhemmille, jossa selvitettiin, miten vanhemmat näkevät perheensä tilanteen ja millaisia kokemuksia heillä on perheensä selviytymisestä poikkeustilanteessa. Vaikka osa vastanneista koki voivansa hyvin, vastauksissa korostui lisääntyneet ongelmat sekä esimerkiksi ongelmat liittyen stressiin, kuormittavuuteen ja taloudellisiin ongelmiin. Kysely myös paljasti, että apua olisi tarvittu, mutta sitä ei välttämättä ollut saatu. (Em.)

Johanna Lammi-Taskula, Reija Klemetti, Tarja Heino, Marke Hietanen-Peltola, Petri Paju, Aino Sarkia ja Jenni Lahtinen (2020, 46) kertovat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportissa perheiden sekä lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyen, miten koronapandemian vaikutukset ovat olleet sekä positiivisia että negatiivisia. Osalle se poikkeustila tarkoitti perheen lisääntynyttä yhteistä aikaa positiivisessa mielessä, ja taas osalle tämä oli kuormittavaa sekä lisäsi ristiriitoja perheissä (em).

Käsittelin teoriataustassani ensin, miten äitiyttä voidaan määrittää instituutiona ja kulttuurisena konstruktiona sekä myös äitiyden kokemuksena, samalla hahmottaen näiden yhteyttä toisiinsa.

Esittelin historiallista ja kulttuurista taustaa esimerkiksi uskomusten, ulottuvuuksien ja ideaalien kautta, joita äitiydelle on asetettu. Esittelemäni tutkimukset antoivat jo kuvaa siitä, millainen on hyvä tai huono äiti, ja miten äiti toimii kulttuurisesta näkökulmasta oikein. Äitiyden ymmärtäminen vaatii siihen liitettyjen ristiriitaisuuksien ymmärtämistä ja äitiyden katsottiin vaativan myös tasapainoilua eri vaatimusten välillä. Tässä tutkielmassa tullaan tarkastelemaan äitien kokemuksia poikkeustilassa, joten avasin myös jo tehtyjen alustavien tutkimusten ja selvitysten kautta poikkeustilan vaikutuksia äitiyteen. Näiden nostojen perusteella voi todeta, että poikkeustilalla on ollut erilaisia vaikutuksia vanhempiin ja mitä todennäköisemmin samalla myös äiteihin. Tutkielmassa tarkastelen äitiyttä kokemuksena, joka on yhteydessä äitiyteen instituutiona ja kulttuurisena konstruktiona sekä poikkeusajan vaikutuksiin.

3. Tutkimuksen tavoite, aineisto ja tutkimusmenetelmä

Tutkielmani tavoitteena on selvittää äitien kokemuksia äitiydestä koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa. Keskityn tutkimuksessa äitien ajatuksiin ja kokemuksiin äitiydestä.

3.1. Tutkielman aineisto

Aineisto kerättiin kyselyllä. Kyselyn tekemisen ajatus kiteytyy siihen, että halutessa tietää, mitä ihmiset ajattelevat tai minkä takia he toimivat tietyllä tavalla, kannattaa sitä kysyä heiltä itseltään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84). Tutkielmaan saivat vastata sekä biologiset että sosiaaliset äidit, jotka asuivat poikkeusaikana lastensa kanssa tai äidit, joiden luona lapsi/lapset olivat tilapäisesti käymässä. Vanhemmuus voi määrittyä biologisen vanhemmuuden lisäksi sosiaalisena vanhemmuutena (Gerris 1994, 149.) Tällöin lapsi voi olla jommankumman biologinen lapsi tai ei välttämättä kummankaan vanhemman lapsi. Sosiaalinen vanhemmuus määrittyy siten, että lapsi asuu samassa perheessä. (Em.) Lisäksi äitien perheet saivat olla erimuotoisia ja lapset esimerkiksi pieniä, koululaisia, teini-ikäisiä tai vanhempiakin.

Kyselyn laitoin itse tai välitin ylläpitojen kautta kolmeen suljettuun Facebook -ryhmään. Ryhmien jäsenet olivat joko pelkästään äitejä tai ryhmässä saattoi olla muitakin jäseniä, mutta kuitenkin omalle tutkimukselleni potentiaalista oikeaa kohderyhmää. Yksi ryhmä koostui opiskelijoista. Näin sain tutkielmaan mukaan mahdollisesti myös opiskelijanäkökulmaa. Facebook -ryhmät rakentuvat tiettyjen teemojen alle ja niissä usein ihmiset ovat kiinnostuneita samankaltaisista asioista. Ryhmiä on paljon erilaisia, ja valitsemani kolme tavoittivat tutkimukselleni oikeaa kohderyhmää. Pidän

ryhmät tutkielmassani anonymoineina, koska yksi niistä on huomattavasti pienempi kooltaan. Näiden Facebook -ryhmien valikoituessa on kyselyni suunnattu kaikille äideille Suomessa, koska ryhmissä ei ole muita asuinpaikkaan liittyviä rajoituksia, ja kyselyni keskittyi Suomessa vallinneeseen poikkeustilaan. Puhuin ryhmien ylläpitojen kanssa, että julkaisuissa, joissa kyselyni on, voi sulkea kommenttiosion. Näin vastaajien anonymiteetin säilyminen parantuu entisestään, koska yhteydenotot ja kysymykset voi osoittaa suoraan minulle. Kahdessa ryhmässä olen itse jäsenenä ja yhdessä en. Ilmoitin, että kyselyä saa halutessaan jakaa eteenpäin, jotta se tavoittaisi mahdollisimman monta äitiä.

Kysely toteutettiin Office 365 Forms -ohjelmalla, jonka kautta vastauksia voi tarkastella joko koosteena tai yksittäin. Tämä on Tampereen yliopiston hyväksymä työkalu. Muotoilin kyselyyn viisi taustakysymystä ja seitsemän avointa kysymystä. Liitteessä 1 on kyselyni kokonaisuudessaan. Muotoilin kysymykseni aiheeseen johdatteleviksi, mutta kuitenkin avoimiksi niin, että vastaajalle jäi paljon tilaa vastata kokemukseensa perustuvalla tavalla. Taustakysymyksissä eli demografisina tietoina selvitin asumismuodon, asuinympäristön, työtilanteen, keitä äitien perheisiin kuuluu ja minkä ikäisiä äidit sekä heidän lapsensa ovat. Päädyin kyselyyn internetissä, koska se sopii parhaiten ja tehokkaimmin aikarajoitteeseen ja samalla internetissä vastaaminen on koronaviruspandemian aikana helpompaa järjestää. Kysely välitettiin eteenpäin ryhmiin 5.10.2020 ja suljettiin 17.10.2020.

Tutkielman teossa eettiset kysymykset on huomioitava. Tutkielmaan vastaavia tulee informoida asianmukaisella tavalla, sekä kertoa vastaamisen olevan vapaaehtoista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23, 25.) Tässä tutkielmassa noudatetaan tieteellisen tutkimuksen eettisiä ohjeistuksia ja hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK 2012). Eettisyyden huomioin niin aineiston keruussa kuin sen analysoinnissakin, ja samalla koko tutkielman teossa. Vastaaminen kyselyyn tapahtui anonymisesti eli vastaajia ei voida tunnistaa. Näin myös aineistonkäsittely tapahtuu täysin anonymisesti. Tutkimukseen osallistuvia on informoitu saatekirjeessä asianmukaisella tavalla eettisyyden huomioimisesta kertoen. Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista ja vastaajille on kerrottu, että vastaamisen saa myös mahdollisesti keskeyttää. Tietosuojaan liittyvä ilmoitus oli saatavilla kyselyn saatetekstin yhteydessä linkin muodossa. Kyselyaineistojen säilyttäminen tapahtui luottamuksellisesti yliopiston ohjeistamalla tavalla. Aineistoa ei tulla luovuttamaan ulkopuolisille, eli aineistoa on tarkastellut ainoastaan minä tai tarvittaessa ohjaajani ja aineisto tuhotaan ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

3.2. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja tyypittely tutkimusmenetelminä

Toteutan tutkielmani kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, jossa luonnehditaan todellista elämää, jonka todellisuus nähdään moninaisena. Tämän lisäksi tavoitellaan kohteen kokonaisvaltaista tarkastelua. Tyypillistä kvalitatiivisessa tutkimuksessa on, että tiedon keräämisen välineenä käytetään ihmistä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164.) Pyrkimys laadullisessa tutkimuksessa ei ole tehdä tilastollisia yleistyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Tässä tutkielmassa myös aineisto on kooltaan niin pieni, ettei tutkimustulokseni ole yleistettävissä. Tarkoitus on pyrkiä muodostamaan kuvaus jostain ilmiöstä tai tapahtumasta, saada ymmärrys tietystä toiminnasta tai tarjota mielekäs teoreettinen tulkinta ilmiöstä (em). Keskityn äiteihin ja juuri heidän kokemuksiinsa ja kertomuksiinsa koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa, joka itsessään tapahtumana on erityinen ilmiö.

Aineiston analyysi on toteutettu sisällönanalyysimenetelmää käyttäen. Sisällönanalyysissä tekstiä käsitellään ja analysoidaan etsien eri merkityksiä, eli sitä voidaan kutsua tekstianalyysiksi. Sisällönanalyysillä pystytään analysoimaan melkein mitä tahansa kirjoitetussa muodossa olevia dokumentteja. Lisäksi sen tavoitteena on saada tutkittu ilmiö tiivistettyyn ja yleisesti kuvattuun muotoon. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Toteutan sisällönanalyysin aineistolähtöisesti. Siinä tähdätään teoreettisen kokonaisuuden luomiseen tutkimusaineistosta. Analyysiyksiköt valikoituvat aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä sen mukaan, mikä on tutkimuksen tehtävänasettelu ja tarkoitus. Aineistolähtöisyys tarkoittaa, että aiemmat havainnot, tiedot ja teoriat tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä eivät vaikuta analyysiin tai lopputulokseen, vaan aineisto on oletettavasti luonteeltaan aineistolähtöistä. Huomionarvoista kuitenkin on, että on miltei mahdotonta tehdä havaintoja, jotka ovat täysin ”puhtaita” ja objektiivisia, koska pelkästään tutkimusasetelma ja käsitteet asetetaan tutkijan toimesta ja ne vaikuttavat väistämättä tuloksiin. Kyse onkin siitä, pystyykö tutkija kontrolloimaan, että tutkimus tapahtuu tutkittavien ehdoilla. (Em, 108–109.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa eri vaiheisiin, joista ensimmäinen on aineiston pelkistäminen, toisena ryhmittely ja kolmantena käsitteellistäminen. Pelkistäminen voidaan tehdä niin, että aineistosta etsitään ilmaukset, jotka kuvaavat tutkimustehtävää. Alkuperäiset ilmaukset pelkistetään ja listataan, jonka jälkeen niitä aletaan ryhmitellä. Ryhmiä muodostetaan ilmauksia yhdistelemällä niin, että käsitteistä etsitään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Samaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään, eri luokkia muodostaen. Tarkoituksena on luoda ensin alaluokkia, jotka nimetään niiden sisällön perusteella. Alaluokat yhdistetään ja asetetaan edelleen niitä yhdistävien yläluokkien alle ja yläluokat taas mahdollisesti pääluokkien alle. Ryhmittelyn jälkeen aineisto käsitteellistetään valitsemalla tutkimuksen kannalta olennainen tieto, josta muodostetaan

teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämistä jatketaan luokkia yhdistelemällä niin kauan, kun se on mahdollista aineiston kannalta. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 122–126.)

Analyysini aloitin lukemalla aineistoani läpi samalla muistiinpanoja kirjoittaen. Muutaman läpiluvun jälkeen aloitin pelkistysten muodostamisen niistä toistuvista aineistoni tekijöistä, jotka olivat tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia. Seuraavaksi ryhmittelin pelkistykset alaluokiksi ja vielä edelleen yläluokiksi, ja edelleen yhdistäväksi luokaksi. Luokkien muodostamisen kautta pystyin vielä tyypittelemään aineistoni kolmeen eri äidin tyyppiin, sillä vastauksissa oli selkeitä samankaltaisuuksia ja toisaalta eriävyyksiä toisiinsa nähden. Tyypittelyssä ryhmittely tehdään samankaltaisuuksia yhdistellen, joista luodaan ikään kuin malleja. Tyypittelyä ennen pitää kuitenkin jäsentää aineistoa, esimerkiksi teemoittelun kautta. Sen avulla voi esimerkiksi rakentaa tyypillisen henkilökuvauksen tietystä tilanteesta. Tyypittelyn voi muodostaa esimerkiksi mahdollisimman laajana, jolloin siihen mukaan otetaan myös esimerkiksi vain yhdessä vastauksessa mainitut asiat. (Eskola & Suoranta 1998, 131–132.) Tyypittelyn avulla pystyin vielä paremmin jäsentämään aineistoani ja se vei aineistoni analyysin pidemmälle.

4. Kokemus arjen kokonaisuudesta äitinä poikkeustilanteessa

Etsin tekstistä tutkimuskysymykselleni; *Millainen kokemus äideillä on äitiydestä koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan aikana?* relevantteja asioita ja pelkistin ne ilmauksiksi. Tämän jälkeen ryhmittelin ne omiin teemoihinsa ja muodostin ala- ja yläluokat sekä yhdistävän luokan. Aineistoni analyysissa yhdistäväksi luokaksi muodostui kokemus arjen kokonaisuudesta äitinä poikkeustilanteessa ja sen kaksi yläluokkaa; äidin arjen kulku ja hallinta poikkeustilanteessa sekä poikkeusajan äitiys. Näiden alaluokat avaavat tekstin sisällä. On tärkeää huomata, että äidit kertoivat kokemuksistaan sekä omasta näkökulmastaan, mutta myös perheen, lapsien ja kotitalouden näkökulmista. Heillä oli oma tapansa jäsentää äitiyttään ja kertoa kokemuksistaan liittyen äitiyteen. Luokkien luomisen jälkeen jatkoin analyysiäni vielä tyypittelemällä, jotta aineistoni jäsentyisi selkeämmin. Tyypeiksi muodostuivat hyvinvoiva äiti, uupunut äiti sekä neutraalin kokemuksen äiti. Näiden tyyppien sisällä tulen avaamaan muodostuneet ylä- ja alaluokat, jotka näkyivät eri tyyppien kohdalla pääosin eri tavoin. Seuraavaksi tiivistävä taulukko tyypeille ominaisimmista piirteistä.

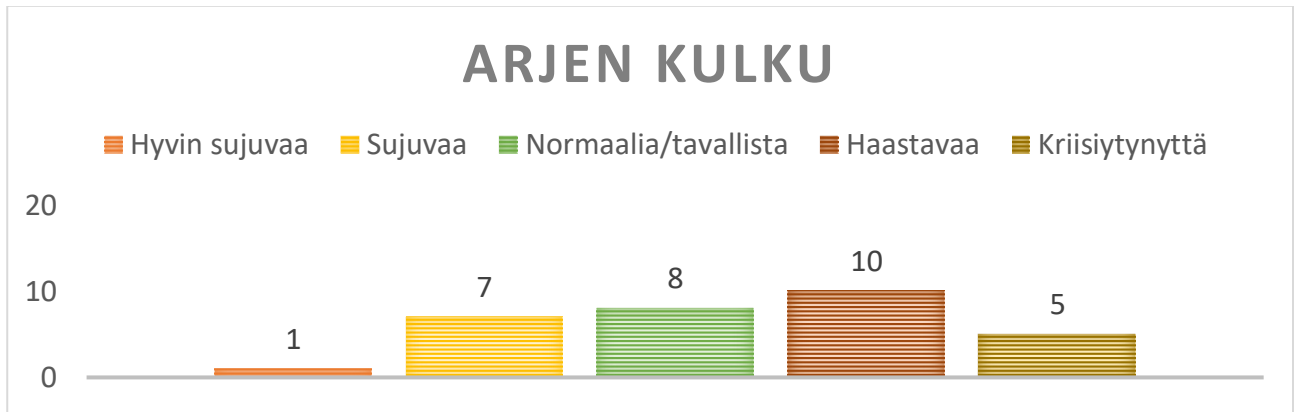
Kokemus arjen kokonaisuudesta äitinä poikkeustilanteessa	Hyvinvoiva äiti	Uupunut äiti	Neutraalin kokemuksen äiti
Äidin arjen kulku ja hallinta poikkeustilanteessa	<p>Arki koettiin yleisesti positiivisena ja normaalina</p> <p>Lasten etäkoulu sujui hyvin</p> <p>Perheen kanssa yhdessä olosta nautittiin</p> <p>Pystyi olemaan enemmän läsnä</p> <p>Ulkoilu ja yhdessä tekeminen mukavaa</p> <p>Sosiaalisia suhteita kaivattiin</p> <p>Ajoittain lapset häiritsivät etätöiden tekoa</p>	<p>Arki koettiin yleisesti negatiivisena ja se muuttui merkittävästi</p> <p>Arjen säännöllisyys ja rutiinit särkyivät</p> <p>Standardien lasku kotitöiden teossa</p> <p>Kotitöihin ei ollut tarpeeksi voimavaroja</p> <p>Lasten etäkoulu oli hankalaa</p> <p>Lapsista ei pystynyt huolehtimaan yhtä hyvin</p> <p>Perheen kanssa yhdessäolo oli mukavaa</p> <p>Oman ajan puute ja sen kaipaaminen</p> <p>Vaikeaa hoitaa omat työt ja opiskelut lapsien ollessa kotona</p> <p>Sosiaalinen eristäytymien rankkaa</p> <p>Vaikeaa lapsen viihdyttäminen ja tekemisen keksiminen</p>	<p>Arki koettiin yleisesti normaalina ja ajoittain sujuvaksi tai haastavaksi</p> <p>Kotitöiden lisääntyminen</p> <p>Sosiaaliset kontaktit vähäisiä</p> <p>Lapselle piti keksiä tekemistä</p> <p>Lapsi häiritsi ajoittain työntekoa tai opiskelua</p> <p>Ulkopuolista arvostelua lastenhoidon suhteen</p>
Poikkeusajan äitiys	<p>Hyvin jaksaminen</p> <p>Äitiydessä ei koettu erityisiä odotuksia</p> <p>Äitiydestä suoriuduttiin hyvin</p> <p>Onnellisuuden ja rauhan kokemus</p>	<p>Uupumus</p> <p>Pahoinvointi</p> <p>Äitiyteen liitetyt odotukset koettiin raskaina</p> <p>Äitiys oli haastavampaa</p> <p>Äitiyden merkitys korostui</p> <p>Äitiyden rooli ensisijaistui ja laajeni arjessa</p>	<p>Äitiyttä ei erityisemmin kommentoitu</p>

Taulukko 1. Äitien tyypittely

Kyselyyn vastasi 26 äitiä ja äidit olivat 24–53-vuotiaita. Äideistä 10 oli töissä, viisi etätöissä, yksi oli työtön, yksi lomautettu, seitsemän opiskeli, kolme oli kotiäitinä, neljä oli äitiyslomalla/hoitovapaalla/vanhempainvapaalla ja yksi työkyvyttömyyseläkkeellä. Tässä

taustatieto-osiossa oli mahdollisuus valita yksi tai useampi vaihtoehto. Vastausten pituus vaihteli paljon ja osa vastasi pidemmin ja osa taas lyhyesti kyselyyn. Kartoitin arjen kulkua koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan aikana verrattuna normaaliin arkeen. Kuviossa 1. kuvataan äitien vastausten jakautumista arjen kulun arvioinnin suhteen.

Kuvio 1. Äitien arjen kulun kokemus lukumäärinä

Äideistä yksi arvioi arkensa kulkua äitinä poikkeustilanteessa hyvin sujuvaksi, seitsemän sujuvaksi, kahdeksan tavalliseksi tai normaaliksi, 10 haastavaksi ja viisi kriisiytyneeksi. Tässä arjen kulkua kartoittavassa kysymyksessä oli mahdollisuus valita yksi tai useampi vaihtoehto. Osa vastauksista osoitti, miten koronaviruksen aiheuttamalla poikkeustilalla oli negatiivisia vaikutuksia. Osa vastauksista taas kertoi, miten arki oli pysynyt joko samanlaisena tai poikkeustilasta oli positiivisia kokemuksia. Jotkut valitsivat myös kaksi vaihtoehtoa. On tärkeää huomata, että muodostamani tyypit eivät suoraan muodostuneet edelliseen eli arjen kulun kokemukseen vastaamisen perusteella, vaan myös äidin kokemuksistaan kertomisen tavan sekä auki kirjoitettujen kokemusten perusteella. Seuraavaksi avaan tuloksiani yksityiskohtaisemmin eli avaan Taulukon 1. tiivistettyä sisältöä. Tyypit on avattu satunnaisessa järjestyksessä, ja aineistoesimerkit on laitettu kursiiviin. Aineistoesimerkit ja vastanneet äidit on lisäksi numeroitu. Suluissa esitetty lukumäärä tarkoittaa asiaa koskevien mainintojen määrää.

4.1. Hyvinvoiva äiti

Aineiston kautta äitien resursseilla tarkoitan taustakysymyksillä selvitettyjä erilaisia taustatekijöitä, joilla saattaa olla yhteys äitien hyvinvointiin ja vaikutus äitien kokemukseen poikkeustilanteessa. Hyvinvoivan äidin tyyppiin kuului seitsemän vastanneista äideistä. Hyvinvoivan äidin tyyppin yhteneväksi taustatekijäksi nousi se, että äideistä kuusi asuu omakotitalossa. Vain yksi heistä kertoi asuvansa kerrostalossa ja yksi kertoi asumismuodokseen omakotitalon sekä rivitalon. Äideistä viisi

kertoi asuvansa lähiössä. Hyvinvoivien äitien lapsien määrä perhettä kohti vaihteli tasaisesti ja perheissä oli yksi lapsi (2), kaksi lasta (3), kolme lasta (1) tai neljä lasta (1), ja yksi äideistä kertoi olevansa yksinhuoltaja. Muuten sekä työtilanne että äitien iät vaihtelivat ilman sen erityisempiä yhteneväisyyksiä. Suurin osa hyvinvoivista äideistä eivät tarvinneet apua poikkeustilanteen aikana, ja muutama kertoi saaneensa apua sukulaisilta ja läheisiltä arkeen. Hyvinvoiva äiti kertoi kokemuksistaan oman vointinsa näkökulman lisäksi myös perheensä, lapsiensä ja arkensa kautta. Kokemus poikkeustilanteesta oli yleisesti positiivinen.

4.1.1. Poikkeusajan äitiys

Hyvinvoivat äidit kokivat poikkeustilan menneen hyvin äitinä ja omaan suoriutumiseen oltiin tyytyväisiä. Poikkeustilassa ei oltu välttämättä huomattu mitään erityisiä odotuksia, ja saatettiin kokea, että äiti on edelleen äiti, oli poikkeustila tai ei. Joillakin äitiyden kokemus ei muuttunut poikkeustilan aikana ollenkaan ja yksi jopa ilmaisi, että ei ole millään tavalla kärsinyt poikkeusaikana, vaan päinvastoin poikkeustila;

”Toi rauhaa ja onnea, mahdollisuutta olla enemmän perheen kanssa. En haluaisi monen asian osin palata enää entiseen. Koin jaksavani paremmin kuin pitkiin aikoihin.” (Hyvinvoiva äiti 1)

Yhtenä suurimpana teemana äitien kokemuksiin liittyen ilmeni jaksaminen, kun äidit kuvailivat omaa oloaan. Hyvinvoivat äidit kokivat jaksavansa hyvin tai kohtuullisen hyvin. Kaksi äideistä mielsi jaksamisensa parantuneen tai olonsa olevan palautuneempi verrattuna ennen poikkeustilaa olleeseen arkeen, esimerkiksi päiväkotiin viemisten helpottuessa. Olo koettiin levollisemmaksi ja rauhallisemmaksi. Vaikka hyvinvoivat äidit jaksivat hyvin poikkeustilanteessa, heillä kaikilla ei välttämättä ollut niin paljoa aikaa levätä kuin normaalisti, koska kotona tuli nyt tehdä asioita enemmän lastenhoitoon ja kotitöihin liittyen, joten palautumishetkiä ei tällöin juurikaan ollut. Hyvinvoivat äidit näyttäytyivätkin uskomuksien mukaisina pystyvinä ja vahvoina kodin hengettäriinä hoitamassa nyt poikkeuksellista arkea kotonaan (Katvala 2001, 91, 102). Yksi äideistä mainitsi tukevansa omaa jaksamistaan ajattelemalla, että tilanne on ohimenevä. Jaksamisen lisäksi osa äideistä oli huolissaan muista ihmisistä, kuten työttömistä ja vanhuksista koronaviruksen tartuntariskin takia.

4.1.2. Äidin arjen kulku ja hallinta poikkeustilanteessa

Poikkeustilanteesta johtuen suositeltiin sosiaalista eristäytymistä. Tämän takia osa hyvinvoivista äideistä ei enää nähnyt ystäviä tai näiden lapsia. Kuitenkin osa hyvinvoivista äideistä ylläpiti joitain sosiaalisia suhteitaan. Lapset saattoivat ikävöidä kavereitaan, mikä hieman hankaloitti äitien arkea.

Osalla tietyt menot ja tekemiset jäivät pois, minkä takia päivät saattoivat olla suhteellisen samanlaisina toistuvia. Sosiaalisen eristäytymisen vuoksi koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa oltiin pääpainoisesti perheen kesken tai ainakin enemmän kuin normaalisti.

”Se toi enemmän aikaa yhteiselle perheajalle, joka oli mielestäni mukavaa. Työstressi ei vaivannut, oli paljon aikaa liikkua ja ulkoilla, koin jaksavani hyvin.” (Hyvinvoiva äiti 2)

Kuten hyvinvoiva äiti 2 kertoo, oli moni muukin hyvinvoiva äiti tilanteessa, jossa heillä oli enemmän aikaa perheelle ja lapsille, ja mahdollisuus viettää aikaa tavalla, johon ei ollut ennen mahdollisuutta. Tämä yhdessäolo kotona kaikkien kesken koettiin suurimmaksi osaksi mukavaksi ja poikkeustilan aikana he pystyivät olemaan enemmän läsnä perheessään. Tämän mahdollisti se, että moni perheenjäsen oli poikkeustilanteessa kotona.

Monelle aamut perheen kesken olivat rauhallisia, koska kiirettä ei ollut monen perheenjäsenen jäädessä kotiin. Elämänrytmiä poikkeusaikana kuvailtiin yleisesti kiirettömänä tai kiirettömämpänä poikkeustilanteessa monen hyvinvoivan äidin toimesta. Tämä koettiin hyvin positiivisena asiana ja poikkeusajan kerrottiin lisänneen osalla onnellisuutta perheessä. Onnellisuuden kokemus saatettiin kokea hämmentävänä tilanteeseen nähden.

”Olemme muutenkin paljon perheenä yhdessä ja nyt kehitimme omia juttuja erottamaan viikonlopun arjesta, kun olimme tiiviisti kaikki kotona.” (Hyvinvoiva äiti 3)

Yhdelle kaikkien lasten kotona olo toi huvittavia tilanteita arkeen ja jollekin taas ajoittain sisarusten keskinen riitely kävi hermoille. Osa äideistä kertoi lasten hyväntuulisuudesta, mikä osaltaan helpotti yhdessäoloa ja arkea. Vaikka hyvinvoivat äidit kokivat perheen kanssa yhdessäolon pääosin positiivisesti, oli joidenkin äitien hankalaa keskittyä ajoittain omiin töihinsä, kun kaikki lapset olivat kotona. Puheessa lasten kanssa tiiviistä yhdessäolosta poikkeusaikana on yhteys kahteen Bergin (2008, 150, 154) äitiyden odotusten ulottuvuuteen. Äidit tasapainottelevat lapselle omistautumisen ja itsensä toteuttamisen ulottuvuudella sekä emotionaalisen siteen ja rationaalisen tehtävän ulottuvuudella. Hyvinvoivat äidit kallistuvat tässä enemmänkin lapselle omistautumiseen sekä emotionaalisen siteen ääripäihin. Emotionaalisessa siteessä korostuu lapsen ja äidin välinen tunneside, jossa korostetaan äidin ensisijaisuutta ja läsnäolon tärkeyttä ja lapselle omistautuminen tarkoittaa, että äidin ensisijainen tehtävä on olla sidoksissa kotiin ja lapseen, jonka tarpeita korostetaan. (Em.)

Tämä hyvinvoivien äitien omistautuminen sekä emotionaalinen side lapseen näkyi myös lastenhoidossa, joka oli poikkeusaikana energiaa ja aikaa vievää. Uusia asioita kehitettiin arjen piristämiseen ja esimerkiksi luontoretkeilyä ja pihalla oloa lisättiin. Mikäli luontoretkeilyyn kyllästyttiin, annettiin lapsille enemmän vapaata leikkiaikaa. Hyvinvoivat äidit kokivat lasten etäkoulun pääosin mukavana ja yhdessä opiskeleminen ja lapsen tukeminen oli mieluista. Heillä oli lisäksi enemmän aikaa auttaa lapsiaan etäkoulun kanssa, eikä suurempia hankaluuksia esiintynyt. Osasta hyvinvoivien äitien lapsista tuli ajan kuluessa omatoimisempia, mikä kevensi äitien vastuuta lasten koulunkäynnistä.

”Oikeastaan ylpeä olin lapsistani, ja siitä vastuunotosta mitä joutuivat tekemään.”
(Hyvinvoiva äiti 4)

Silloin heidän ei tarvinnut pitää huolta muusta kuin lasten viestinnästä ja lasten koulunkäynnin aikatauluttamisesta.

4.2. Uupunut äiti

Uupuneen äidin tyyppiin kuului 12 vastanneista äideistä. Uupuneen äidin mahdolliset kokemuksiin vaikuttaneet resurssit vaihtelivat taustatekijöiden perusteella. Keskeisimpänä yhtenevänä resurssina oli lasten määrä perheessä, kun perheistä puolella oli kaksi lasta ja yhdeksällä oli enemmän kuin yksi lapsi perheessään. Lapsia perheessä oli yksi (3), kaksi (6), kolme (2) tai seitsemän (1). Heistäkin yksi kertoi olevansa yksinhuoltaja. Äideistä suurin osa (8) asui lähiössä. Äitien iät, asumismuoto sekä työtilanne vaihtelivat, eikä niistä löytynyt selkeää yhteneväisyyttä. Uupuneen äidin kokemuksesta poikkeustilanteesta korostui väsymys (9) ja kaikki tyyppiin kuuluvat kertoivat jonkinlaisesta pahoinvoinnista. Vain kolme uupuneista äideistä ei ollut saanut tai tarvinnut apua, ja loput hakivat tai kaipasivat apua ammattiavun, sukulaisten ja läheisten tai vertaistuen kautta. Samoin kuin hyvinvoiva äiti, uupunut äiti kertoi kokemuksistaan omasta näkökulmastaan painottaen omaa vointiaan, ja tämän lisäksi kokemuksista kerrottiin perheen, lapsien, kotitalouden ja arjen kautta. Yleinen kokemus poikkeustilanteesta oli suhteellisen negatiivinen verrattuna muiden tyyppien äiteihin.

4.2.1. Poikkeusajan äitiys

Suurin osa uupuneista äideistä kertoivat olleensa uupuneita, väsyneitä tai jaksamisensa heikentyneen. Uupumusta koettiin eri voimakkuuksilla, kuten orastavana, lievänä, korostuneena, vahvana,

voimakkaana tai totaalisenä. Selkeästi sekä uupuneet että edellisen luvun hyvinvoivat äidit kuvailivat oloaan juuri jaksamisen kautta.

”Koin voimakasta uupumusta enkä näe, että poikkeuskevät olisi tuonut mitään hyvää.”
(Uupunut äiti 1)

Jokisen (1996, 24–26, 35) mukaan, äidin kirjoittaessa kertomuksissaan olevansa väsynyt, määrittää hän samalla ruumiilliset rajansa sekä paikkaan että aikaan. Tämä pätee myös muihin tuntemuksiin. Kirjoittamisen kautta äiti nimeää tuntemuksiaan. Tuntemukset syntyvät yksilön sisällä tai yksilön suhteissa muihin yksilöihin. Väsymistarinoissa väsymyksen tarkastelu ajallisessa ulottuvuudessa toi äideille esimerkiksi lohtua ja kykyä tarkastella itseään. Lohtu löytyi ajallisesti vertaillen sekä suhteellista omaa väsymystä, tarkastellen menneisyyttä. (Em.) Omassa aineistossani uupunut äiti teki vertailua menneen ajan sekä poikkeusajan välillä;

”Koin voimakasta uupumuksen tunnetta. Nautin aikanaan suuresti lasten kanssa kotona olemisesta heidän ollessa pieniä, mutta poikkeusaikana tuntui, että kaikki kotiäitiyden mukavat puolet (muiden vanhempien tapaaminen, rento ulkoilu, rauhassa yhdessä puuhailu) jäivät pois, mutta raskaammat puolet (tauoton läsnäolo, yksinäisyys) pysyivät.” (Uupunut äiti 2)

Tämän lisäksi omaa jaksamista pyrittiin hallitsemaan ajallisessa kontekstissa;

”Uupumusta, mutta opin myös ottamaan vielä rennommin arjen yksinkertaisuuden. Päivä ja tunti kerrallaan mentiin.” (Uupunut äiti 3)

Jokisen tutkimuksessa kävi ilmi, miten äidit kirjoittivat eri paikoista, joihin he liittivät väsymyksensä. Väsymys siis ajan lisäksi näkyy tilassa, eli voidaan hahmottaa, missä äidit ovat väsyneitä tai missä se aiheuttaa haittaa. Mikäli äidit yhdistivät väsymyksen tunteen kotiin, siihen liittyy myös tuntemus, että jaksamista ei löydy kodin asioiden hallitsemiseen. (Jokinen 1996, 35–37.) Aineistoni äidit liittivät uupumuksensa pitkälti kotiin tai sen lähiympäristöön, koska poikkeustilan takia perheet eristäytyivät suurimmaksi osaksi kotiinsa.

”Rima kotitöissä laski alemmas mitä koskaan, koska ei vain ollut aikaa ja voimavaroja niihin enkä jaksanut vaatia niitä lapsiltakaan.” (Uupunut äiti 4)

”Esikoinen jäi pois päiväkodista, ja oli ison osan aikaa kotona kanssani, vaikka fyysisesti olin raskaudesta johtuen hyvin uupunut. Lapsi katsoi tuona aikana päivittäin

tietokoneelta lastenohjelmia, että sain edes hetken levon päivääni. Aiemmin hänellä ei ollut lainkaan ruutuaikaa.” (Uupunut äiti 5)

Poikkeustilan aiheuttamaa uupumusta lisäsi yhdellä vastaajalla esimerkiksi raskaana oleminen ja yksi kertoi kokeneensa loppuun palamisen ja lopulta sairastuneensa masennukseen. Osa kertoi jaksamisensa olleen kortilla tai heikentyneen ja lisäksi fyysistä väsymystä koettiin. Monella palautumishetkiä ei ollut, joten lepääminen jäi pois. Väsymyksen tai kuormittavuuden puheeksi ottamista saatettiin välttää poikkeustilan aikana, koska tätä vähäteltiin ja syntyi kokemus, että niistä ei saanut puhua.

Mikäli pohditaan äitiyden ideaalia ja kulttuurista näkemystä ”hyvästä äidistä” esimerkiksi Wallin (2010, 261–262) mukaan, intensiivisen äitiyden ideaalilla voi olla negatiivisia vaikutuksia äitien hyvinvointiin. Hänen tutkimuksessaan äidit kokivat vastuuta lapsiansa menestymisestä, saavutuksista ja tulevaisuudesta, ja näiden johdosta äidit saattoivat kokea epäonnistumisen ja syyllisyyden tunteita, koska lapsen huono menestys koettiin merkinä huonosta vanhemmuudesta. Intensiivinen äitiys saattoi vaikuttaa äitien kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin negatiivisesti ja esimerkiksi stressiä, ahdistusta, syyllisyyttä sekä uupumusta koettiin. (Em.) Aineistossani jaksamisen lisäksi pahoinvointi korostui joidenkin uupuneiden äitien vastauksissa. Erilaiset pelot, huolet ja jännityksen aiheet tulivat ilmi äitien kertomuksista. Pelkoa koettiin lapsien puolesta koronaviruksen takia ja pelko kohdistui myös raskaana ollessa oman vauvan terveyteen, oman pahan olon sekä väsymisen takia. Huolta aiheutti oma, omien vanhempien ja lasten terveys. Osa äideistä koki poikkeusaikana ahdistusta ja kireyttä olotilassaan. Ahdistuksen koettiin lisääntyneen äitiydessä ja ahdistus saattoi olla kovaakin. Myös poissaolevuutta ilmeni ahdistuksen takia. Kireys näkyi kiukkuisuutena, ärtymisenä ja kykenemättömyytenä joustamiseen. Äideistä osa koki voimakasta riittämättömyyden tunnetta tai sen lisääntymistä poikkeustilanteessa. Tämän lisäksi äidit kertoivat stressin tunteesta, unohdetusta olosta tai pahoinvoinnista äitinä oloon liittyen.

Omassa aineistossani uupunut äiti ei välttämättä voinut puhua tuntemuksistaan tai esimerkiksi jaksamattomuudesta koettiin syyllisyyttä:

”Koin ettei äidin väsymyksestä ja ylimääräisestä kuormituksesta koronan vuoksi saanut puhua. Kohtasin vähättelyä asian tiimoilta.” (Uupunut äiti 6)

”Koin korostunutta uupumuksen tunnetta sekä syyllisyyttä jaksamattomuudestani.” (Uupunut äiti 6)

Poikkeustilanteessa osa uupuneista äideistä kertoivat, miten äitiyteen liittyi tietynlaisia odotuksia. Osa äideistä kertoi, miten ei pystynyt täyttämään niitä kaikkia odotuksia mitä äitiyteen liittyi tai miten omia standardeja äitydessä piti laskea. Tällöin omaa äityyttä kohtaan saatettiin olla vaativia. Osalla äideistä oli pyrkimys lopettaa ajattelemasta, että kaikkea pitäisi jatkuvasti tehdä äitinä. Jollekin taas odotuksiin ei tullut muutoksia. Lisäksi yksi äideistä mainitsi, miten koki ajoittain pystyvänsä olemaan ”hyvä” tavallinen äiti. Osa äideistä kertoi siitä kulmasta, millaista äitiys sinällään heidän kokemuksensa pohjalta oli. Äitiys nähtiin selviytymisenä, haastavampana tai raskaampana tai poikkeustilanteen ei nähty tuoneen äitiyteen mitään hyvää tai mukavaa. Äityden kokemuksen ei kuitenkaan välttämättä koettu muuttuneen poikkeustilan takia.

Uupuneet äidit korostivat erityisesti äityden roolin muuttunutta merkitystä poikkeustilanteessa kertomuksissaan.

”Äidin/vanhemman rooli korostui ja merkitys laajeni. Äitiys ja arki oli haastavampaa ja raskaampaa. Arkirutiinit joutui laittamaan uusiksi ja äiti joutui olemaan monessa roolissa yhtä aikaa. Äidin ns työnkuva laajeni.” (Uupunut äiti 7)

Tätä laajentunutta työnkuvaa osa äideistä kuvaili luetteloimalla erilaisia rooleja mitä he kokivat kuuluvan äitiyteen;

”Koin, että minun täytyi olla sekä äiti, että opettaja sekä erityisopettaja ja välillä myös isä ja kaiken päälle vielä taaperon viihdyttävä ja mieheni vaimo.” (Uupunut äiti 8)

Näiden lisäksi äidit mainitsivat arjen pyörittäjän, työntekijän ja ruuanlaittajan roolit. Eli äitinä olo ei siis tarkoittanut pelkkää äitinä oloa vaan siihen liitettiin erilaisia rooleja yhtä aikaa. Äityden rooli nähtiin kokonaisvaltaisena ja sen merkityksen koettiin korostuneen. Haysin (1996, 8) intensiivisen äityden ihanteet asettuvat tähän äityden roolin ja merkityksen laajenemiseen hyvin, koska äidit ovat hyvin omistautuneita lapsilleen ja toimivat ensisijaisina hoivaajina, vaati poikkeustila sitten mitä tahansa lasten hoitoon liittyen. Tämä saattoi johtaa myös omien tarpeiden unohtumiseen ja siihen, että läsnä ja valmiustilassa tuli olla kellon ympäri. Lisäksi koettiin, että ei pystynyt olemaan mitään muuta kuin äiti sen kaikkine rooleineen ja äitiys oli aina ensisijaista. Rich (1995, 22–24) väitti kritiikissään tähän liittyvästä ajatuksesta, että ainoastaan äiti olisi vastuussa lapsensa hyvinvoinnista, unohtaen omat tarpeensa lapsen ensisijaisuuden takia. Osa äideistä kertoi, miten äidin rooliin kuului vastuunottoa ja esimerkiksi Uupunut äiti 9 luetteloï yksittäisiä asioita, joita äidin rooliin kuului.

”Äitiys poikkeusaikana oli ennen kaikkea selviytymistä. Selviytymistä päivästä toiseen, viikosta toiseen. Standardeja oli kyllä pakko laskea, koska uupumus koputteli ovea. Äitiyteen poikkeusaikana kuului kaiken lisäksi myös toivolla valelua, kannattelua, kysymyksiin vastaamista mahdollisimman lapsentasoisesti.” (Uupunut äiti 9)

4.2.2. Äidin arjen kulku ja hallinta poikkeustilanteessa

Kotityöt kuuluivat myös olennaisesti uupuneiden äitien arkeen, ja osa kertoi kokemuksiaan siihen liittyen. Jotkut äidit kertoivat, että ruokaa piti tehdä enemmän ja oli enemmän siivottavaa, koska lapset olivat kotona eivätkä koulussa. Kotitöitä hoidettiin huonommin kuin ennen.

”Rima kotitöissä laski alemmas mitä koskaan, koska ei vain ollut aikaa ja voimavaroja niihin enkä jaksanut vaatia niitä lapsiltakaan.” (Uupunut äiti 4)

Lastenhoidon teemaan liittyen lasten etäkoulunkäynnin hankaluus korostui uupuneiden äitien vastauksissa. Nämä äidit kertoivat etäkoulun vieneen voimia, ja sitä kuvattiin haastavaksi, vaikeaksi, raskaaksi ja stressaavaksi. Lapsen koulunkäynnistä ei pystytty huolehtimaan niin hyvin kuin olisi haluttu.

”Vaikeinta oli se etäkoulun pitäminen ja opiskelumotivaation ylläpitäminen. En kokenut siinä ajassa mitään mukavaa.” (Uupunut äiti 8)

Joidenkin äitien lapset tarvitsivat tukea ja opetusta etäkouluun. Lapset eivät välttämättä erityisesti viihtynyt etäopetuksessa videovälityksellä, joten rytmin rakentaminen arkeen tuntui hankalalta.

Poikkeusaikana lapset kaipasivat omiin leikkeihinsä paljon ohjausta ja virikkeitä. Osa uupuneista äideistä koki, että lapsesta pystyttiin huolehtimaan huonommin kuin ennen tai vain pelkästään lapsen välttämättömistä tarpeista pystyttiin huolehtimaan. Lapsia ei välttämättä pystytty huomioimaan tarpeeksi ja omaa läsnäoloa ei koettu riittäväksi lasten kanssa. Tekemisen keksiminen oli hankalaa ja lapsi jouduttiin välillä ohjaamaan television tai älytabletin ääreen, jolloin ruutuaikaa kertyi normaalia enemmän. Tämä osaltaan huolestutti, koska koettiin, että ruutuaikaa kertyi liikaa. Lapset eivät välttämättä päässeet omiin harrastuksiinsa ja lasten kanssa leikittiin enemmän. Ulkoilua lisättiin, mutta siitä ei välttämättä nautittu samalla tavalla kuin ennen poikkeustilaa. Rentous ulkoilusta ja rauhassa yhdessä puuhailusta myös katosi osalta, mikä oli rankkaa. Osa koki olevansa etuoikeutetussa asemassa, koska asuu metsän lähistöllä ja heiltä löytyy oma piha, jossa olla. Lapset saattoivat kärsiä pelosta liittyen koronavirukseen, joka taas hankaloitti arkea ja lastenhoitoa.

Poikkeustilan arjessa yhtenä teemana korostui sosiaalinen eristäytyminen. Äidit kertoivat, miten he joko eristäytyivät täysin, olivat vain perheen kesken tai sosiaaliset suhteet ja tilanteet jäivät pois. Koettiin yksinäisyyttä, kun verkostot jäivät pois, lapsen kanssa jätiin yksin kotiin tai ystäviä ikävöitiin. Osa äideistä kertoi, miten he eivät voineet nähdä ystäviään, ystäväperheitä, muita vanhempia tai vertaiskontaktejaan, niin kuin ennen. Muihin tuli pitää etäisyyttä. Lisäksi osa kiinnitti huomiota siihen, miten lapsen sosiaaliset suhteet katosivat ja esimerkiksi ystäväperheissä, kerhoissa tai päiväkodissa ei käyty enää. Myös lapset ikävöivät kavereitaan ja tämä oli ajoittain rankkaa katsottavaa. Joidenkin lapsien oli vaikeaa ymmärtää, miksei kavereita ja läheisiä saanutkaan yhtäkkiä enää nähdä. Lapsia ei välttämättä tyydyttänyt pelkkä etäyhteydenpito muihin tai pelkästään oma äiti sosiaalisena kontaktina. Lasten kanssa pyrittiin halailemaan enemmän. Vain yksi äideistä kertoi, miten he pystyivät näkemään ainoastaan yhtä ystäväperhettä.

Pieni osa uupuneista äideistä kertoi, miten perheen kanssa yhdessäolo, perheeseen keskittyminen ja uudenlainen läsnäolon tuntu koettiin mukavana. Yhteiset aamut olivat mukavia ja illat sujuivat samalla tavalla kuin ne olivat sujuneet ennen poikkeustilaa. Arjen yksinkertaisuutta opittiin myös ottamaan rennommin. Säännöllinen arki ja rutiinit perheen kesken kuitenkin särkyivät osalla. Arkirutiinit ja vuorokausirytmii oli tällöin luotava uusiksi. Osassa perheissä arjen suunnittelu ja asioiden ennakointi muodostui tärkeämmäksi kuin ennen. Tämä johti tunteeseen, että perheen kanssa olo ja arki on vain suunnitelmien tekemistä ja niiden toteuttamista. Valinnat ja suunnitelmat tuli tehdä perheen kesken itsenäisesti. Joillekin monen lapsen kotona olo toi haasteita tai perheen jatkuva seura oli uudenlainen tilanne.

Jokinen (1996, 38) määrittelee tilan vertaiskuvallisena keinona jäsentää myös äidin subjektiivutta. Tätä hän havainnollisti äitien väsymykseen liittyvänä tilan tarpeena, jotta äiti pystyi hengähtämään (em.) Omassa aineistossani uupunut äiti kaipasi tyypillisesti omaa aikaa ja tilaa. Perheen yhdessäolon vastapainona äidit kertoivat omasta ajastaan ja tekemisistään arjessa ilman lapsia. Uupuneet äidit korostivat selvästi eniten oman ajan tärkeyttä ja sen puuttumista. Oman ajan koettiin vähentyneen, sen olevan olematon tai se jäi kokonaan pois. Sen puute koettiin raskaaksi, kun saatavilla piti olla jatkuvasti ja oma läsnäolo oli tauotonta perheessä. Koettiin, että omalle ajalle olisi tarvetta, jotta voisi olla läsnä lapsilleen, ja etteivät hermot menisi. Omaa aikaa kaivattiin niin yksin kuin puolison kanssa.

”Oma aika ja yhteinen aika puolison kanssa jäi pois tai väheni rajusti. Tämä näkyi yleisilmapiirissä ja omassa jaksamisessa. Vaikeinta oli olla koko ajan saatavilla omat tarpeensa unohtaen.” (Uupunut äiti 7)

Tilanne vaati paljon henkilökohtaisia kompromisseja, joten omista tekemisistä ja ajasta piti karsia. Pääsykokeisiin, opiskeluun ja töihin keskittyminen oli osalle vaikeaa, kun ne yhdistettiin lastenhoitoon. Opiskeluja esimerkiksi piti siirtää illalle ja yölle. Lapset saattoivat häiritä meluamisella töiden tekoa ja ajoittain lasten oli hankalaa ymmärtää, miten paljon he saattavat häiritä äidin työntekoa. Välillä piti myös kamppailla pienen lapsen hiljaisena pitämisen kanssa. Lapsia piti pystyä viihdyttämään samalla, kun töitä tehtiin kotona. Osa pyrkiin vetämään tiukempia rajoja perheajan ja oman työ- tai opiskeluajan välille. Lapsien kotona olo aiheutti päänvaivaa ja stressin lisääntymistä. Tämän lisäksi perhettä tuli suojella tartunnoilta ja esimerkiksi kesken työpäivän piti käydä kaupassa, samalla keskittyen omiin töihin. Osalle henkireikänä koettujen kuntosalin sulkeminen ja harrastusten poisjäänti aiheuttivat laskua mielialassa. Jos omiin harrastuksiin ei ollut mahdollisuutta, esti se stressin purkamista.

4.3. Neutraalin kokemuksen äiti

Neutraalin kokemuksen äidin tyyppiin kuului seitsemän vastanneista äideistä. Resurssien osalta, jotka mahdollisesti saattavat vaikuttaa äidin kokemukseen, neutraalin kokemuksen äidillä tyypilliseksi muodostui työssäkäynti (5), kerrostalossa asuminen (6), lähiössä asuminen (5) ja se, että perheessä on yksi lapsi (5). Lapset perheissä olivat muihin tyyppeihin verrattuna tässä tyypissä suhteellisesti nuorempia eli 4-vuotiaita tai sen alle (5). Äitien iät vaihtelivat neutraalin kokemuksen äitien kohdalla. Suurin osa neutraalin kokemuksen äideistä ei ole tarvinnut tai saanut apua. Kuitenkin pieni osa sai apua läheisten ja sukulaisten tuen kautta. Neutraalisti voiva äiti kertoi kokemuksistaan lähinnä perheensä, lapsiensa, kotitaloutensa ja arkensa kautta, eikä esimerkiksi oman olonsa kautta niin kuin uupunut tai hyvinvoiva äiti. Tästä syystä tyyppi muotoutui juuri neutraalin kokemuksen äidiksi. Neutraalin kokemuksen äidin tapa kertoa kokemuksestaan heijasteli kotitalouspainotteista otetta (Vuori 2003, 41–42.)

Yleinen vointi ja kokemus oli neutraalisti voivalla äidillä hyvä ja suhteellisen normaali, vaikka hän ei sitä puheessaan erityisesti korostanut. Yksi kertoi äitiyteen liittyen, miten äiti nähtiin suojelevana ja huolehtivana, mutta muuten äitiyden kokemuksen ei koettu muuttuneen poikkeustilan takia juurikaan. Osa äideistä kertoi arjen kotitöihin liittyen, että asioita piti tehdä paljon enemmän. Esimerkiksi monen ruuan laittaminen päivässä oli hankalaa ja ruuanlaiton kerrottiin muutenkin lisääntyneen. Lisäksi osa kertoi, miten töiden yhdistämisen kotitöiden tekoon tai lastenhoitoon oli vaikeaa.

Moni neutraalin kokemuksen äiti kertoi, miten poikkeusaika oli suhteellisen normaalia aikaa ja poikkeusajan tuomat muutokset vaikuttivat arjen sujuvuuteen ajoittain. Tyypillistä neutraalisti voivalle äidille oli kokemus siitä, että jokin asia arjessa ei toiminut ja jokin taas toimi normaalista poiketen paremmin kuin ennen. Toinen hyvin tyypillinen tekijä neutraalisti voivalle äidille oli vaikeus keksiä tekemistä ja viihdykkeitä muuttuneeseen arkeen niin itselleen, perheelleen kuin lapsilleen. Tästä johtuen uutta tekemistä tuli keksiä lasten viihdyttämiseksi, joten retket luontoon olivat tälle äidin tyypille tapa viettää aikaa. Kuitenkin osalla oli epäonnistumisen kokemuksia lasten viihdyttämisen suhteen ja tekemisen keksiminen ei ollut aina helppoa. Lapsi ei välttämättä viihtynyt ulkona tai leikkiessä jatkuvasti äidin kanssa. Osalla normaalit arjen toiminnot saattoivat jäädä pois.

”Mukavinta oli lasten harrastuksien poisjäänti. Elämä oli mukavaa ja vähemmän kuormittavaa, kun ei ollut harrastuksia.” (Neutraalin kokemuksen äiti 1)

Erityiseksi tekijäksi nousi tälle tyypille ulkopuolisten kommentointi lastenhoitoon liittyen.

”Joillakin oli olettamus, että kun en tee terveydenhuollon alalla töitä, minun olisi pitänyt antaa hoitopaikka sellaisella alalla työskentelevälle.” (Neutraalin kokemuksen äiti 2)

”Yksinhuoltajana sain osakseni arvostelua siitä, että minun täytyi ottaa lapsi mukaan esim. ruokakauppaan.” (Neutraalin kokemuksen äiti 3)

Kuten jo aiemmin on todettu poikkeusaika lisäsi perheen kanssa yhdessäoloa. Näille äideille tyypillistä oli mukava kokemus siitä, että perheen ja lasten kanssa sai viettää enemmän aikaa ja joku kertoi yhteenkuuluvuuden tunteen perheen kesken vahvistuneen. Huolta saatettiin kuitenkin kantaa siitä, että lapselta vietiin omat sosiaaliset suhteet. Yhdelle helpotusta toi omaan jaksamiseen töissä käyminen muutaman kerran viikossa. Lisäksi osa mainitsi vertaiskontaktien ja muiden sosiaalisten kontaktien jääneen vähiin.

5. Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkielmassani haettiin vastausta siihen, millaisia kokemuksia äideillä on äitiydestä koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan ajalta. Kyselyyni vastanneiden äitien kokemukset polarisoituivat hyvinvoiviin sekä uupuneisiin äiteihin. Kolmanneksi tyypiksi muodostui vielä neutraalin kokemuksen äiti, jolle ominaista oli kertoa kokemuksistaan arjen, kotitalouden, lapsien ja perheensä

kautta poiketen hyvinvoivasta ja uupuneesta äidistä. He nimittäin keskittyivät edellisten lisäksi myös omaan kokemukseensa painottaen eniten jaksamista. Mielenkiintoiseksi osoittautui äitien eri tavat vastata kokemukseensa äitiydestä. Äitiys ja siitä kertominen oli toiselle enemmän omasta olostaan puhumista, kun taas toinen keskittyi kotitalouteen tai koko perheeseen.

Tutkimukseni keskeisimmäksi tulokseksi muodostui uupuneen äidin tyyppi, johon suurin osa vastaajista kuului. Uupunut äiti puhui eniten voinnistaan ja kokemuksissa korostuivat uupumus sekä osalla myös pahoinvointi, esimerkiksi ahdistuksen ja riittämättömyyden tunteiden kautta. Jokinen (1996) teoksessaan kertoi äitien väsymyksestä, joka muodostui tutkimuksessa äideille hyvin ominaiseksi, yleiseksi ja hyväksyttäväksi tavaksi kertoa omasta olostaan ja äitiydestään. Myös omassa tutkielmassani tällainen väsymyspuhe korostui selkeästi muista tuntemuksista. Arki näyttäytyi ajoittain yleisesti negatiivisena ja omaan äitiyteen ”suorituksena” ei oltu tyytyväisiä. Äitiyden odotuksia ei pystytty täyttämään, koska vaatimukset olivat liian kovia, missä voi olla yhteys intensiivisen äitiyden ideaaliin, jossa lapsikeskeisyys korostuu (Hays 1996, 8). Intensiivisen äitiyden kohtuuttomat vaatimukset myös aiheuttavat pahoinvointia äideille (Wall 2010, 261). Oman ajan tarve ja sen puuttuminen oli yksi keskeisimmistä tekijöistä uupuneisiin äiteihin liittyen. Muut tyypit eivät samoissa määrin kaivanneet omaa aikaa, mutta uupunut äiti jopa tuskaili asian kanssa.

Uupumuksen lisäksi äitiyden roolin laajeneminen oli toinen keskeinen piirre uupuneelle äidille. Poikkeusaika toi muutoksia arkeen ja samaan aikaan tarpeita, joista huolehtiminen kasaantui äidille. Äidit kertoivat olleensa vastuussa monesta asiasta, jos ei kaikesta, mitä arkeen kuuluu. Standardeja niin kotitöissä kuin lastenhoidossakin oli laskettava. He luonnehtivat rooliaan esimerkiksi äideiksi, työntekijöiksi, taaperon viihdyttäjiksi, ruuanlaittajiksi, opettajiksi ja jopa isiksi. Lisäksi äidin tuli olla koko ajan läsnä ja äitiys oli muutenkin ensisijainen rooli naisen arjessa. Tämä kertoo sekä intensiivisestä äitiydestä (Hays 1996), mutta myös Bergin (2008, 149) äitiyteen liittyvistä ristiriitaisista ulottuvuuksista, joiden kanssa äidit joutuvat tasapainottelemaan. Esimerkkinä tasapainottelusta uupuneilla äideillä on juuri äidin läsnäolon sekä oman ajan ja tilan tarpeen välillä, sekä vahvan lapselle ja perheelle omistautumisen ja omien tarpeiden sekä rajojen välillä. Kiintoisaa oli, miten vähän uupuneet äidit kertoivat puolisoidensa panoksesta tai tuesta.

Toinen tutkielmani kannalta keskeinen tyyppi oli hyvinvoivan äidin tyyppi, johon aineistoni äideistä kuului 7 äitiä. Myös hyvinvoiva äiti korosti omaa vointiaan kokemuksissaan, mutta samalla kotitalouden, perheen ja lasten näkökulmat korostuivat. Hyvinvoiva äiti jaksoi poikkeustilan aikana hyvin arjessa ja kokemus äitinä olostani oli positiivinen. Lasten etäkoulusta huolehtimisen ja tukemisen

suhteen hyvinvoiva äiti suoriutui hyvin. Hyvinvoiva äiti nautti perheen kanssa yhdessäolosta ja lasten kanssa pystyttiin olemaan enemmän. Oman ajan tarvetta hyvinvoivat äidit eivät painottaneet. Hyvinvoivat äidit eivät tarvinneet poikkeustilan aikana apua, mutta isovanhemmilta tuki olisi ollut tervetullutta. Hyvinvoiva äiti muistutti hyvin Katvalan (2001, 90) äitiyden uskomusten mukaista kuvaa äitiydestä, jossa äiti oli pystyvä, jaksava ja kodin sydän.

Hyvinvoiva äiti kyllä voi nimensä mukaisestikin hyvin, mutta äitien tasapainoilu äitiyden ulottuvuuksien ääripäiden välillä (Berg 2008, 150, 154, 170) ei näyttänyt onnistuvan erityisen hyvin. Hyvinvoiva äiti kallistui tiettyihin ääripäihin ja esimerkkeinä näistä ovat emotionaalinen side sekä lapselle omistautuminen. Berg kertoo, miten ääripäähän kallistuminen voi johtaa epäonnistumiseen kulttuurisesta näkökulmasta. Hyvinvoivat äidit eivät kokemuksiansa perusteella kertoneet esimerkiksi oman ajan tarpeestaan, mutta ehkä heille poikkeusaika näyttäytyi ohimenevänä jaksona tai todella oli niin, että tilanne arjessa oli niin suotuisa, ettei sitä niin paljoa painotettu. Kuitenkin hyvinvoiva äiti omistautui ehkä liiankin vahvasti lapselleen ja perheelleen, joka pitkässä juoksussa voi olla jo uuvuttavaa.

Kolmanteen tyyppiin eli neutraalin kokemuksen äidin tyyppiin kuului seitsemän vastanneista äideistä. Neutraalin kokemuksen äidin kokemus oli nimensä mukaan neutraali, pieniä muutoksia lukuun ottamatta arjen sujuvuuteen liittyen. Tyypillistä neutraalisti voivalle äidille oli kokemus siitä, että jokin asia arjessa ei toiminut ja jokin taas toimi normaalista poiketen paremmin kuin ennen. Neutraali kokemus saattoi mahdollisesti johtua monen äidin lapsien nuoresta iästä, koska monella oli 4-vuotias lapsi tai sen alle. Sen perusteella on mahdollista, että äidit olivat joko kotihoidon tuella tai olivat vasta vähän aikaa sitten olleet. Kotihoidon tuki on mahdollisesti ollut tai on toiminut heidän valintanaan (Repo 2007, 240; Jallinoja 2006, 102), koska vastauksista päätellen, ei neutraalin kokemuksen äidille suurta muutosta poikkeustilasta aiheutunut. Neutraalin kokemuksen äideistä viisi äitiä ilmoitti käyvänsä töissä ja lopuista yksi ilmoitti olevansa kotiäiti ja toinen hoitovapaalla samalla opiskellen. On siis mahdollista, että näihin äiteihin vaikutti vielä tietynlainen asennoituminen kotona olemiseen ja kotiäitiyteen, eli poikkeustila ei välttämättä tuonut heille suurta muutosta. Tämän tyyppin äidit poikkesivat muiden tyyppien äideistä erityisesti juuri tavasta puhua äitiydestä. Neutraalin kokemuksen äiti kertoi kokemuksistaan lähinnä perheensä, lapsiensa, kotitaloutensa ja arkensa kautta. Yleinen vointi ja kokemus vaikutti äitien kertomuksissa kuitenkin suhteellisen neutraalilta ja positiiviselta, vaikka he eivät sitä erityisemmin korostaneet. Ominaisinta neutraalisti voivalle äidille oli vaikeus keksiä tekemistä ja viihdykkeitä muuttuneeseen arkeen niin itselleen, perheelleen kuin lapsilleen.

Kuten alussa pohjustin, muodostui tutkielmani teoreettiseen taustaan Richin (1978, 13) kahtiajako äitiyden jakaantumisesta toisiinsa linkittyviin äitiyden kokemukseen ja instituutioon, poiketen kuitenkin Richin tavasta kritisoida naista alistavaa patriarkaatin luomaa instituutiota. Esimerkiksi Berg (2008, 20) puhuu myös äitiydestä toisiinsa nähden jopa ajoittain ristiriitaisina kokemuksena sekä instituutiona ja hahmotti näin äitiyden rajautumista yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti. Tutkielmassani pyrkimys oli siis tällaisen samantyyllisen yhteyden etsimiseen, kuin Richillä keskittymällä kokemukseen ja instituutioon vaikuttajana, mutta laajempina kulttuurisena konstruktiona. Määritin äitiyttä kulttuurisena ja historiallisena konstruktiona (Nätkin 1997, 250), johon liittyy kulttuurisia uskomuksia (Katvala 2001), ideoita (Hays 1996), odotuksien kautta syntyviä ulottuvuuksia (Berg 2008) sekä äitiyden tunteita (Jokinen 1996). Kulttuuri myös ohjaa ihmisen toimintaa ja vaikuttaa tämän kokemukseen (Nousiainen 2004, 57). Tähän vielä lisättyä, että äitiys paikantui tutkielmassani poikkeustilaan, tosin se oman asetelmansa. Tutkielmastani oli huomattavissa, että äideillä oli jonkinlainen näkemys siitä, millaiseksi heidän mielestään äiti kulttuurissa määrittyy. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat uupuneet äidit, koska he nostivat esiin esimerkiksi äitiyden standardien laskemisen, roolin laajenemisen ja riittämättömyyden tunteet. Heillä siis selkeästi oli jokin ajatus siitä, että he eivät äitinä tee riittävästi tai heiltä vaaditaan liikaa, mikä taas näkyi vahvasti uupumisena. Hyvinvoivat äidit kokivat yleisesti suoriutuneensa hyvin, mikä taas voi viitata siihen, että heillä oli joku kokemus hyvästä äitiydestä. Äitiys instituutiona siis voidaan nähdä kokemukseen vaikuttavana ja rajaavana tekijänä (Rich 1978, 13; Berg 2008, 20). Samoin äitiyden kokemukset ja tarinat muokkaavat kulttuurista käsitystämme äidistä.

Peilaten omaa tutkielmaani jo koronaviruksesta tehtyihin tutkimuksiin (Aunola & Sorkkila 2020; Särkelä & Siltaniemi 2020; Lammi-Taskula ym. 2020), voidaan löytää yhteneväisyys vahvasti esimerkiksi siinä, että vanhempien kokemus poikkeusajasta polarisoitui. Kokemus poikkeusajasta jakaantui hyvinvoiviin sekä huonosti voiviin vanhempiin. Toisaalta vaikka tulokset olivat samankaltaisia kuin jo tehdyt alustavat selvitykset ja tutkimukset, on oma tutkielmani keskittynyt valottamaan vain äitien kokemusta poikkeustilanteesta, eikä esimerkiksi isien kokemusta. Lisäksi olen huomioinut tutkielmassani kulttuurisia odotuksia, joita äitiyteen liitetään. Näin olen saanut kartoitettua äitien kokemuksia poikkeustilanteen kontekstissa. Poikkeustilanteen näen korostaneen äitiyteen liittyviä kulttuurisia vaateita, koska poikkeustilanteesta joutui selviämään pääpainoltaan vain perheen varassa. Siksi äidit olivat melkein koko ajan ja tiiviisti perheen kesken, jossa he olivat äidin roolissa. Omassa tutkielmassani äidit kokivat poikkeustilan monin eri tavoin ja olivat yksilöinä

omanlaisen tilanteen edessä, vaikka tyyppien muodostuminen kertoo siitä, että paljon äidit kokivat myös samankaltaisia asioita.

Äitien kokemukset jakaantuivat, mutta osittain epäselväksi jäi syyt sille, miksi äitien kokemukset olivat niin erilaisia. Yhdeksi mielenkiintoiseksi tekijäksi tutkielmassani muodostui äitien resurssien mahdollinen vaikutus äitiyden kokemukseen ja esimerkiksi hyvinvointiin poikkeusaikana. Aineistoni antaa viitteitä niiden mahdollisista vaikutuksista, vaikka sitä tutkielmassani ei suoraan kysytä. Jokaisella äidin tyyppillä korostui yksi tai muutama yhtenäinen taustatekijä. Kiintoisaa on, miten uupuneiden äitien perheissä oli keskimäärin muiden äitityyppien perheisiin nähden enemmän lapsia yhtä perhettä kohtaan. Eli yhden lapsen perheet olivat uupuneille äideille harvinaisempia. Lapsien lukumäärä saattoi osaltaan vaikuttaa siihen, miten paljon enemmän työtä äideille kertyi esimerkiksi kodinhoidon ja lasten etäkoulun suhteen. Selvästi uupuneet äidit korostivat oman ajan ja tilan tarvetta, mikä johtui mahdollisesti siitä, että lapsia oli enemmän kotona. Toisaalta lasten olisi voinut kuvitella tuoneen toisilleen tukea ja seuraa, mikä varmasti osittain pitääkin paikkaansa. Muista yhteneväisistä äitien jaksamista tukevista resursseista on hankala sanoa, mitkä olisivat voineet vaikuttaa uupuneiden äitien kokemuksiin, sillä ne vaihtelivat paljon. Uupunut äiti tarvitsi ja sai apua eniten poikkeustilanteessa.

Hyvinvoivilla äideillä taas keskeinen resurssi oli omakotitalossa asuminen. Äitien hyvinvoinnin taustalla voisi mahdollisesti olla, että omakotitalo on isompi kuin kerrostaloasunto, jonka vuoksi äidit myös voivat paremmin. Lisäksi omakotitalon yhteydessä saattoi olla oma piha. Toisaalta tämä ei ole varmaa, mutta jotain viitteitä sosioekonomiseen asemaan tässä voi olla. Jos oletetaan, että omakotitalo on tilavampi kuin kerrostaloasunto ja hyvinvoivilla äideillä on suhteellisesti vähemmän lapsia kuin uupuneilla äideillä, oli poikkeustilan viettäminen eristyksissä kotona todennäköisesti helpompaa. Viisi seitsemästä hyvinvoivasta äidistä ilmoitti asuvansa lähiö- tai esikaupunkialueella. Hyvinvoivat äidit eivät tarvinneet erityisemmin apua poikkeustilanteessa.

Neutraalin kokemuksen äidin tyyppiin kuuluneilla äideillä oli kaikista yhteneväisimmät taustatekijät keskenään. Neutraalin kokemuksen äiti tyyppillisesti kävi töissä, asui kerrostalossa lähiöalueella ja perheessä oli yksi lapsi. Mielenkiintoinen tekijä lapsiin liittyen oli se, että yksilapsisen perheen lapsi oli tyyppillisesti 4-vuotias tai sen alle. Onkin mielenkiintoista, että tässä muodostuu suuri ero muiden tyyppien äiteihin, sillä neutraalin kokemuksen äidin arkeen ei lapsen iästä johtuen etäkoulu oletettavasti vaikuttanut. Neutraalisti voiva äiti pärjäsikin pääosin omillaan ja tarvitsi harvoin apua arkeensa.

Tutkielmani pienen vastaajamäärän vuoksi ei tulokseni ole yleistettävissä, mutta ne antavat kuitenkin suuntaa äitien kokemuksille poikkeustilanteesta. Kyselyyn vastanneiden suhteen on mahdollisesti havaittavissa joitain rajoituksia. Esimerkiksi todella hyvinvoivat ja vastaavasti todella huonosti voivat äidit voivat mahdollisesti olla tällaisia, jotka eivät kyselyyn vastanneet. Facebook-ryhmään kuuluminen jo tekee itsessään oman rajoitteensa. Facebookissa on huomannut myös tietynlaista kyllästymistä koronapandemiaan liittyen, mikä osaltaan voi rajoittaa äitien vastaamista. Lisäksi huolimatta siitä, että vaikka tutkielmaani oli mahdollista vastata minkä muotoisen perheen äidit tahansa, oli vastaajistani moni oletettavasti heterosuhteissa, koska kertoivat perheeseensä kuuluneen miehen tai isän. Vain muutama käytti sanaa puoliso, joka ei taas kerro sukupuolesta. Vastanneista yksinhuoltajia oli yhteensä viisi.

Oman tutkielmani isoimmaksi tyyppiä muodostui uupuneen äidin tyyppi, joten tutkimusta olisi tärkeää tehdä jo pelkästään äitien uupumukseen liittyen isommalla otannalla valtakunnallisesti. Lisäksi jatkotutkimusten kannalta hedelmällistä olisi selvittää niitä tekijöitä, syitä ja mekanismeja syvemmin, jotka vaikuttivat äitien erilaisiin hyvinvoinnin kokemuksiin poikkeustilanteen muuttuneessa arjessa. Sekä koronakeväästä että sen jälkeisestä korona-ajasta on otollinen tilaisuus tehdä tutkimusta tarkastelemalla jopa pääläelleen kääntyneitä arjen muutoksia. Tällaisesta jatkotutkimuksesta voisi mahdollisesti ammentaa uusia näkökulmia ja havaintoja sille, miten äitien, isien, lasten ja perheiden hyvinvointi rakentuu ja miten sitä toisaalta voitaisiin tukea paremmin, mikäli esimerkiksi koronapandemia vielä jatkuu pitkään.

Lähteet

- Alanen, Leena (1996) Vanhemmuus, sukupuoli ja vanhemmuuksien poliittinen sosiologia. Teoksessa Vanhemmuuksia. Oikeuden nainen – naisen oikeus – seminaarijulkaisu. Helsingin yliopiston yksityisoikeuden julkaisuja 45, 17–30.
- Anttonen, Anneli (2003) Lastenhoidon kaksi maailmaa. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Attila, Henna, Pietiläinen, Marjut, Keski-Petäjä, Miina, Hokka, Päivi & Nieminen, Markku (2018) Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Aunola, Kaisa & Sorkkila, Matilda (2020) Vanhemmat kokevat COVID-19-ajan eri tavoin – jotkut haluavat jäädä poikkeusaikaan. <https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2020/05/vanhemmat-kokevat-covid-19-ajan-eri-tavoin-2013-jotkut-haluavat-jaada-poikkeusaikaan> Viitattu 25.11.2020.
- Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Helsinki: Väestöliitto.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2020) Korona-aika: perhe ja valtio huolenpitokriisejä ratkaisemassa. Alusta! New social research at Tampere University. <https://alusta.uta.fi/2020/08/07/korona-aika-perhe-ja-valtio-huolenpitokriiseja-ratkaisemassa/> Viitattu 13.08.2020.
- Gerris, Jan (1994) Perhearvot vanhempien silmin: perhe-elämän ja lastenkasvatuksen arvoperustaiset mallit. Teoksessa Juha Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY, 144–162.
- Hays, Sharon (1996) The Cultural Contradictions of Motherhood. New Have, CT: Yale University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) Tutki ja kirjoita. (15. uud. painos.) Helsinki: Tammi.
- Jallinoja, Riitta (2006) Perheen vastaisku: familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (1996) Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Helsinki: Gaudeamus.
- Kaarninen, Mervi (1995) Nykyajan tytöt: koulutus, luokka ja sukupolvi 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Katvala, Satu (2001) Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 20.12.1996/1128. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961128#a11.1.2019-27> Viitattu 3.1.2021.

Lammi-Taskula, Johanna, Klemetti, Reija, Heino, Tarja, Hietanen-Peltola, Marke, Paju, Petri, Sarkia, Aino & Lahtinen, Jenni (2020) Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi. Teoksessa Laura Kestilä, Vuokko Härmä ja Pekka Rissanen (toim.) Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, syksy 2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Milkie, Melissa A., Bierman, Alex & Schieman, Scott (2008) How Adult Children Influence Older Parents' Mental Health: Integrating Stress-process and Life-course Perspectives. *Social Psychology Quarterly*, 71(1), 86–105. <https://doi.org/10.1177/019027250807100109> Viitattu 20.11.2020.

Mustosmäki, Armi & Sihto, Tiina (2019) Äitiyden katuminen intensiivisen äitiyden kulttuurissa. *Sosiologia*, 56 (2), 157–173. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201906263457> Viitattu 20.12.2020.

Nousiainen, Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit: Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä: SopHi.

Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä: maternalismi, västöpolitiikka ja naisten kertomukset. Helsinki: Gaudeamus.

Rich, Adrienne (1995) *Of woman Born. Motherhood as Experience and Institution*. [1. painos 1986] New York: W. W. Norton & Company.

Repo, Katja (2007) Pienten lasten kotihoito lastenhoidon vaihtoehtona. *Janus* 15(3), 229–244.

Smith, Dorothy E. (1987) *The Everyday World As Problematic. A Feminist Sociology*. Boston: Northeastern University Press.

Särkelä, Riitta & Siltaniemi, Aki (2020) Ensi- ja turvakotien liiton nettikysely lapsiperheille koronatilanteen aiheuttamista ongelmista – Tulokset ja johtopäätökset. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2020/05/Ensi-ja-turvakotien-liiton-lapsiperheiden-koronakyselyn-raportti-19.5.2020.pdf?x91218> Viitattu 20.09.2020.

TENK (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Viitattu 3.1.2021.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Valtioneuvosto (2020a) Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi> Viitattu 21.10.2020.

Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset: sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: University of Tampere.

Vuori, Jaana (2003) Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.

Vuori, Jaana (2010) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 109–119.

Wall, Glenda (2010) Mothers' experiences with intensive parenting and brain development discourse. Women's Studies International Forum 33:3, 253–263. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2010.02.019>
Viitattu 10.11.2020

Liitteet

LIITE 1

SAATEKIRJE

Kokemuksia äitiydestä ja avunsaamisesta koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan aikana

Hei!

Olen Kaisa Marttila ja opiskelen Tampereen yliopistossa yhteiskuntatutkimusta ja pääaineenani on sosiaalipolitiikka. Teen kandidaatin tutkielmaani liittyen äitien kokemuksiin äitiydestä sekä avunsaamisesta koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan aikana. Aihe on tärkeä, sillä poikkeustila muutti perheiden arkea ja saattoi myös tuoda mukanaan avuntarvetta.

Kyselyyn voivat vastata kaikki äidit. Riittää siis, että lapsi tai lapset asuvat samassa perheessä biologisesta siteestä riippumatta (esimerkiksi puolison/adoptio-/sijaislapset). Tähän lukeutuvat myös lapset, jotka olivat tilapäisesti käymässä poikkeustilanteen aikana. Kyselyssä poikkeustilalla tarkoitetaan koronaviruksen aiheuttamia poikkeusoloja, jotka olivat voimassa kolme kuukautta 16.3.2020 – 16.6.2020, jonka aikana esimerkiksi kouluja suljettiin osittain ja työssäkäyvät saattoivat siirtyä etätöihin.

Kyselyssä on 5 taustakysymystä sekä 7 avointa kysymystä ja niihin vastataan omien kokemusten perusteella omin sanoin. Toivon, että jaksaisit vastata mahdollisimman monisanaisesti, mutta jokainen vastaus on tärkeä. Kyselyyn vastaaminen vie suunnilleen 15–25 minuuttia riippuen omasta vastaamishalustasi.

Tutkimuksessa noudatetaan tieteellisen tutkimuksen eettisiä ohjeistuksia. Vastaaminen kyselyyn tapahtuu anonymisti ja mahdolliset tunnistettavat tiedot anonymisoidaan eli vastaajia ei voida tunnistaa valmiista työstä. Vastaaminen on vapaaehtoista ja kyselyn saa lopettaa halutessaan kesken. Kyselyaineiston säilyttäminen tapahtuu luottamuksellisesti, niitä ei tulla luovuttamaan ulkopuolisille ja ne tuhotaan, kun tutkimus on valmis.

Ohessa linkki tietosuojailmoitukseen kandidaattitutkielmaan osallistuville: https://tuni-my.sharepoint.com/:b:/g/personal/kaisa_marttila_tuni_fi/EdAQBQo0kfNBqZbeF05aDNgBCOLx4f4n7bxeBmV_RPzKCg?e=8i22zP

Ohjaajanani toimii yliopistolehtori Ritva Nätkin.

Vastausaikaa on 16.10.2020 asti.

Vastaan mielelläni kysymyksiin aiheeseen liittyen!

Sähköpostilla:

Ystävällisin terveisin,

Kaisa Marttila

KYSELY

Taustatiedot:

Työtilanne: (valitse yksi tai useampi) Töissä/Etätöissä/Työtön/Opiskelija/Lomautettu/Muu, mikä?

Asumismuoto: (valitse yksi tai useampi) Kerrostalo/Omakotitalo/Rivitalo/Paritalo/Muu, mikä?

Asuinympäristö: (valitse yksi tai useampi) Kaupungin keskusta/Esikaupunki/lähiö/Pienempi kunta tai muu taajama/Maaseutu/Muu, mikä?

Ketä perheeseesi kuuluu? Älä kerro perheenjäsenten nimiä, mutta voit halutessasi kertoa lapsen/lapsien iän/iät.

Minkä ikäinen olet?

1. Arvioi arkesi kulkua äitinä koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan (16.3.2020–16.6.2020) aikana verrattuna normaaliin arkeen? (jos valitset enemmän kuin yhden vaihtoehdon, voit selventää sitä seuraavan kysymyksen yhteydessä)

- Hyvin sujuvaa/Sujuvaa/Tavallista/normaalia/Haastavaa/Kriisiytynyttä/En halua vastata

2. Kuvaile millaista arkesi äitinä on ollut poikkeustilan aikana? Erosiko arkesi poikkeustilan aikana poikkeustilaa edeltävästä ajasta? Jos erosi niin miten?

3. Kuvaile millaisena koit äitiyden roolin poikkeustilan aikana? Koetko siihen liittyneen jotain erityisiä odotuksia? Millainen kokemus sinulla oli itsestäsi äitinä?

4. Mitä uutta poikkeustila toi äitiyteen ja jäikö jotain pois? Mikä oli mukavinta ja mikä mahdollisesti vaikeinta? Koitko jaksavasi hyvin vai uupumuksen tunnetta?

5. Oletko tarvinnut tai saanut ulkopuolista apua poikkeustilanteen aikana? (Avulla voidaan tarkoittaa kaikkea läheisten tuen, vertaistuen tai ammattituen väliltä) Jos olet, niin kerro siitä omin sanoin ja tarkenna myös mistä olet saanut apua. Kerro myös, jos olet tarvinnut tai hakenut apua, mutta et ole sitä saanut.

6. Millainen perheesi tilanne on nyt? Loiko koronavirus kriisin tunnetta? Jos loi, niin onko tilanne normalisoitunut?

7. Voit vielä vapaasti kertoa, mikäli sinulle tulee mieleen jotain liittyen perheesi tilanteeseen, perheesi arkeen, äitiyteen tai vanhemmuuteen koronaviruksen aikana.